

“

Bolu, Baba Hızır makamları açısından önemli bir yerdir. Bununla birlikte ildeki makamlar üzerine pek bir araştırma mevcut değildir. Bolu'nun Mengen ilçesinin Babahızır köyünde, Baba Hızır'ın bir türbesi bulunmaktadır. Biz, ziyaretlerimizde Baba Hızır'la ilgili buradaki mevcut anlatıları toplamaya başladık. Söz konusu derlemeler ve bazı tespitlerimiz çeşitli araştırmalarımızda yer almış ve yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra ilerleyen zamanlarda bir Baba Hızır makamının da Dörtdivan'da bulunduğunu fark ettik. Dörtdivan'daki Çavuşlar Camii'nin içinde kimin olduğu pek bilinmeyen bir mezar vardır. Araştırmalarımızın nihayetinde bu yatırın Baba Hızır hazretlerine ait olduğunu tespit ettik. Çünkü Dörtdivan'daki Çavuşlar Camii, Osmanlı arşiv belgelerinde “Baba Hızır Camii” olarak geçiyordu. Camiyle ilgili en eski belgede buradan “Baba Hızır'ın yaptırdığı camii-i şerif...” diye söz ediliyordu. Sonuçta ne Mengen'deki ne de Dörtdivan'daki Baba Hızır makamları ve bu isme izafe edilen yapılarla ilgili ortada ciddi bir çalışma yoktu. Hatta Baba Hızır, Bolu'nun Dörtdivan ilçesinde neredeyse unutulmuştu. Elinizdeki çalışma tarihî belgelerden de hareketle Bolu'nun Mengen ve Dörtdivan ilçelerindeki Baba Hızır makamlarını ve Hızır inancı etrafında oluşan kültürü ele almaktadır.

”

9786259486123

BOLU'DA BABA HIZIR MAKAMLARI

Yasin ŞEN

BOLU'DA BABA HIZIR MAKAMLARI

Yasin ŞEN

BOLU'DA BABA HIZIR MAKAMLARI

**Bolu'da Baba Hızır Kültürü ve
Mengen ve Dörtdivan'daki Baba Hızır Makamları**

DR. YASİN ŞEN

Kitabın Adı
BOLU'DA BABA HIZIR MAKAMLARI

Yazar
Dr. Yasin ŞEN

1. Baskı
Ankara 2024

ISBN: 978-625-94861-2-3

© **Yasin ŞEN**

Tüm hakları yazarına aittir. Yazarın izni alınmadan kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması yapılamaz. Kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Yayınevi
Merkezrepro Yayınları
Devrez Sk. No.1/B İskitler / ANKARA

Tasarım - Baskı
Merkezrepro Basım Yayın İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. Devrez Sk. No.1/B Altındağ / ANKARA
312 384 78 98

www.merkezrepro.com

İçindekiler

5	Sözbaşı
9	Giriş
11	Türk-İslam Kültüründe Hızır İnanıcı
19	1. Bölüm
	BOLU'DA BABA HIZIR MAKAMLARI
21	Mengen'deki Baba Hızır Türbesi
31	Mengen'deki Baba Hızır Camii Haziresi
35	Dörtdivan'daki Baba Hızır Makâmı
42	Dörtdivan Baba Hızır Medresesi
45	Bolu'da Baba Hızır'la İlgili Anlatılar
45	Baba Hızır
45	Baba Hızır'ın Türbesi
46	Baba Hızır'la İlgili Bir Hikâye
46	Baba Hızır'la İlgili Başka Bir Hikâye
47	Dörtdivan'daki Baba Hızır
47	Baba Hızır'la İlgili Bir Anı
48	Baba Hızır'la ilgili Başka Birkaç Rivayet
49	Yeniçağa Gölü Efsanesi
51	2. Bölüm
	BOLU'DA HİDİRELLEZ
53	Bolu'da Hıdırellez

61	3. Bölüm
	BABA HIZIR'A ŞİİRLER
63	Baba Hızır
64	Baba Hızır Türbesi
65	Baba Hızır
68	Baba Hızır'ın Mezarı
71	Baba Hızır Himmet Eyle
72	Baba Hızır'ın Huzurunda
75	KAYNAKÇA
79	EKLER
81	Ek-1
	Dörtdivan Çavuşlar Camii'ndeki İki Kitabe
84	Ek-2
	Dörtdivan Çavuşlar Camii'yle İlgili En Eski Osmanlıca Belge
86	Ek-3
	Mengen'in Babahızır Köyü'nde Bir Gün
89	Ek-4
	Bugün Hıdırellez
92	Ek-5
	Dörtdivan Ve Mengen'de Bir Hıdırellez Günü
94	Ek-6
	Hızır'ın Gezdiği Yerler

Sözbaşı

Hızır-İlyas inancı Türk kültüründe derin izler bırakmıştır. Edebî metinlerden çeşitli mekânlara Anadolu'da meydana gelen kültürel birikim bunun derin izlerini taşımaktadır. Anadolu'da ve Türk dünyasında kutlanan Hıdırellezler, Hızır ve İlyas peygamberlere atfedilen makamlar, atasözleri ve deyimlerimiz, masallarımız ve hikâyelerimiz, efsanelerimiz, Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatı içerisinde değerlendirilen pek çok üründe bu inancın kültür ve edebiyatımızda bıraktığı derin izleri bulabiliriz. Hızır-İlyas inancının görüldüğü yerlerden birisi de Bolu'dur.

Bolu'ya 2018 senesinde geldikten sonra bu memleketin büyük kültürüyle de yakinen tanışmış oldum. Fırsat buldukça köylere, yaylalara, ilçelere ve şehir merkezine giderek bazı tespitler ve derlemeler yaptım. Bunları makale, şiir, derleme yazısı ve kitap hâlinde de neşretmeye çalıştım. Sonuçta Bolu'nun hâlâ araştırılmayan ve gün yüzüne çıkması gereken birçok değeriyle karşı karşıya olduğumu anladım. Bu değerlerden birisi de Baba Hızır'la ilgiliydi.

Bolu'nun Mengen ilçesinin Babahızır köyünde, Baba Hızır'ın bir türbesi vardır. Bu türbe Baba Hızır Camii'ne bitişiktir. Zaman zaman buraya gittim ve Baba Hızır'la ilgili mevcut anlatıları toplamaya başladım. Sonra bunları bir yazı hâline getirdim. Fark ettim ki, Mengen'deki Baba Hızır'la ilgili birkaç makale hâricinde bilimsel bir çalışma mevcut değildi.

Bunun yanı sıra ilerleyen zamanlarda bir Baba Hızır makamının da Dörtdivan'da olduğunu fark ettik. Merkez caminin içinde kimin olduğu bilinmeyen bir yatır vardı. Araştırmalarımızın nihayetinde bu yatırın Baba Hızır hazretlerine ait olduğunu tespit etmiş olduk.

Dörtdivan merkezde bulunan Çavuşlar Camii, Osmanlı arşiv belgelerinde “Baba Hızır Camii” olarak biliniyordu. Camiyle ilgili en eski belgede buradan “Baba Hızır'ın yaptırdığı camii-i şerif...” diye söz ediliyordu. Bu durum meseleyi derhal araştırmak gerektiğini işaret ediyordu bize. Cami bir kere “Baba Hızır Sokak”ta yer alıyordu. Caminin Osmanlıca kitabelerinin birinde “Baba Hızır himmetine...” diye ibarelere rastlamıştık. Caminin hemen yanında bulunan bir medresede müderrislik yapan Dörtdivanlı Hilmi'nin şiirlerinde iki kere Baba Hızır'ın ismi anılmıştı. Dörtdivan'da Baba Hızır'la ilgili menkıbeler anlatılıyordu. Halbuki Dörtdivan'daki Baba Hızır'la ilgili ortada hiçbir çalışma yoktu. Hatta Baba Hızır, Dörtdivan'da neredeyse unutulmuştu.

Biz bunun üzerine çalışmalarımıza başladık ve buradaki zatla ilgili yazılar, makaleler ve şiirler kaleme aldık. Kitaplarımızda bu yazılara ve şiirlere yer verdik. Pek çok yerde olduğu

gibi Dörtdivan'ın kültürel değerleri de Dörtdivanlılar dışında pek sahiplenilmemişti. Bunları defalarca yazıp çizdiğimiz hâlde ne üniversiteden ne de kültür ve eğitimle ilgili kuruluşlardan bunlara sahip çıkan biri veya birileri oldu.

Sonuçta Dörtdivan'daki bu makamın “Baba Hızır Makamı” olarak tescillenmesi, buradaki ve Mengen'deki makamlar üzerinde araştırmalar yapılması gerekmektedir.

İşte bu kitapta bizim konuyla ilgili çalışmalarımız ve araştırmalarımız detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Sonuç olarak Bolu'nun kıymetlerinden birisi olan Baba Hızır'la ilgili bir çalışma yapılması gerekiyordu. Bu küçük kitap aslında böyle bir niyetin sonucu olarak ortaya çıktı. “Bolu Tasavvuf Kültürü” adını verdiğimiz, bununla beraber hâlâ devam eden kitap çalışmamızda buradaki yazılara zaten yer verilmiştir. Ancak Baba Hızır konusu etrafında ayrı bir kitap çalışması yapmanın zaruretini görünce konuyla ilgili yazdıklarımı bir araya getirdim. Yeni araştırmalar ve derlemeler yaptım. Kitabımı belgeler ve fotoğraflarla destekledim. Üzerinde pek durulmayan ama tarihte var olmuş kıymetlerimizden birisini Bolu özelinde ele almaya çalıştım.

Kültür konusunda Dörtdivan'da bulduğum desteği Bolu genelinde bulabilseydim elbette şu an yayına hazır olduğu hâlde ilgisizlik yüzünden neşretmeyi bile istemediğim çalışmalar gün yüzüne çıkar ve üzerine de yenileri ilave edilirdi. Fakat kültürümüzün muhatap olduğu ilgisizlik sebebiyle kendimi bir müddet geriye çekmek, bununla beraber araştırmalarımı daha

da derinleştirmek ve fırsat bulunca da bunları neşretmek niyetindeyim.

Baba Hızır gibi önemli bir konuyu bize çalışmayı ve bir kitap hâline getirmeyi nasip ettiği için de Allah'a hamd ederim.

Çalışmamızın kitap hâline gelmesindeki desteklerinden ötürü Ahmet Ersoy'un şahsında DİVANKAV'ın yönetim kurulu üyelerine teşekkür ederim.

Yasin ŞEN

Mayıs 2023, Dörtdivan

Giriş

TÜRK-İSLAM KÜLTÜRÜNDE HIZIR İNANCI

Hızır, gerek İslâm âlimlerinin gerekse sûfi müelliflerin üzerinde önemle durduğu konulardan birisidir.¹ Kuran’-ı Kerim’de Kehf Sûresi’nde geçen kıssada Hz. Musa’nın birlikte yolculuk yaptığı kişinin Hızır olduğu ifade edilir.

Hızır’ın tasavvufta ve halk kültüründeki önemine dâir Süleyman Uludağ’ın şu satırlarını okuyalım:

*“Mutasavvıflar genellikle Hızır’ın velî olduğunu kabul etmişler, onu melek veya peygamber olarak tanıtan rivayetleri muteber saymamışlardır. Hızır’ın hayatta bulunduğunu söyleyen mutasavvıflar pek çok sûfi ve velinin, hatta sıradan kişilerin onu gördüklerine, kendisinden öğüt ve dua aldıklarına, bazı durumlarda Hızır’ın onlara yol gösterdiğine, yardımcı olduğuna, ism-i a’zamı öğrettiğine dair birçok menkıbe rivayet ederler.”*²

Buradan hareketle edebiyatımızda da Hızır konusu etrafında dikkate değer bir birikimin oluştuğunu söyleyebiliriz.³ Divan Edebiyatı içerisinde kaleme alınan İskendernâmeler bu hususta sadece bir örnek olarak zikredilebilir. Konuya dâir ya-

1 Hızır kavramı hakkında bazı literatür bilgisi için bkz.: İlyas Çelebi, “Hızır”, TDVİA, C. 17, s. 406-409.

2 Süleyman Uludağ, “Hızır”, TDVİA, C. 17, s. 409-411.

3 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Cemal Kurnaz, “Hızır” (Edebiyat), TDVİA, C. 17, s. 411-412.

pılacak belli başlı okumalar bile Hızır mevzuunun kültür ve edebiyatımızda ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermeye yeter.

Sonuçta Türk-İslam inanç sisteminde Hızır'ın çok önemli bir yeri vardır. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde karşılaştığımız Baba Hızır makamları, Hıdırellez kültürü, Hızır etrafında gelişen inanç sistemi de aslında bunu göstermektedir. Anadolu'da bu konuda yapılacak derin ve derli toplu bir araştırmayla Hızır ve Baba Hızır konusu etrafında çok değerli hikâyeler, anlatılar, şiirler ortaya çıkarılabilir. Nitekim zaman zaman belirli bölgelere has yapılan çalışmalar da bunun böyle olduğunu göstermektedir.

Hızır inancı Türk kültüründe oldukça önemli bir yere sahiptir. Edebî metinlerden çeşitli mekânlara Anadolu'da meydana gelen kültürel birikim Hızır'la ilgili değer yargılarıyla süslenmiştir. Hıdırellezler, Hızır'a atfedilen makamlar, atasözleri ve deyimlerimiz, masallarımız ve hikâyelerimiz, efsanelerimiz bize bunu söylemektedir.

Hızır, Türk kültüründe insanların yardımına koşan, onlara en umulmadık zamanlarda yardım eden birisidir. "Hızır gibi yetişmek..." deyiimiyle "Kul bunalmayınca Hızır yetişmezmiş." atasözü bu inancı ifade eder. Aynı zamanda Hızır, bereketi temsil eder. "Hızır'ın gezdiği yerde ot biter." atasözümüz de bunun ifadesidir.

Eskiden Türk kültüründe büyük bir coşkuyla kutlandığını düşündüğümüz Hıdırellez'de yani her 6 Mayıs'ta Hızır ve İlyas peygamberlerin bir araya geldiği kabul edilir. Bugün insanlar herhangi bir işle meşgul olmazlar ve vaktini su kenarlarında ve

yeşil yerlerde geçirirler. Gül fidanının dibine gömülen küplerle veya konulan başka şeylerle dilek tutulur. Yumurtalar boyanır. Bugün günah işlememeye dikkat edilir. Kısaca Hıdırellez günü coşkulu, anlamlı ve sevinçli bir şekilde geçirilmeye çalışılır.

Bu durum Hızır Aleyhisselam etrafında gelişen inançların çok derin köklerinin olduğunu göstermektedir.

Kaynaklar ve halk anlatıları bize Hızır Aleyhisselam'ın zaman zaman görüldüğünü, darda kalanların imdadına yetiştiğini ifade etmektedir. Nitekim “Kul bunalmayınca Hızır yetişmezmiş.,” “Her geceyi Kadir, her geleni Hıdır bil!” atasözleri kültürümüzde bu inancın ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Yukarıda bu konudaki inancın çok derin köklerinin olduğundan söz ettik. Özellikle kaynak eserlerimizde de bunun yansımalarını bulabilmekteyiz. Kayda geçen hikâyeler ve çeşitli anlatılar bu hususta zengin bir literatür meydana getirmiştir. Nitekim 17. ve 18. Yüzyıllarda yaşamış İbrahim Has'ın Tezki-retü'l-Has adındaki sûfiler tezkiresinde geçen aşağıdaki satırlar bu konudaki birçok örnekten sadece birisidir:

“Hasan-ı Basri hazretlerinin halifesi Habib-i Acemi hazretleri yedi sene hânesinden çıkmamış ve uzlet hâlinde olmuş. Bir gün evinden çıkınca şehirde kimselerin kalmadığını görür. Bir engelli kişiden halkın nereye gittiğini sorar. O kişi insanların yağmur duasına çıktığını söyler. Habib-i Acemi hazretleri de o yere doğru gider. Bakar ki, insanlar feryad figan. Bir genç de beyaz elbiseler giymiş, mütebessim dua edenlere bakmaktadır. Habib-i Acemi hazretleri bu gencin yanına gelir ve selam verir. Sonra aralarında şöyle bir konuşma geçer: -Aleyküm selâm yâ Habib. -Ben yedi senedir

kimseyle kelâm etmedim. Sen benim adımı nerden bilirsin? Böyle bu vakitte halk duada ola, sen beyazlar giyip onlara gülersin. Böyle günde beyaz elbiseler giymek bidattır. Halk feryad eder, sen gülersin. -Nice gülmeyim ki Hak Teâlâ dualarını kabul etti. Onlar yine feryad ederler. -Sen kimsin? -Hızır'ım. ... -Benim efendim, sizlere mülâkât az olur. Bir nesne talim buyursanız ki onunla ber-murâd olam. -Dua eylemeyi âdet edin ve müdâvemet-i zikir eyle (devamlı zikir) ve sehâvet (cömertlik) üzere ol. Bu hasletlerin sâhibini bed-bahtlardan etmez. dedi ve Hızır (a.s.) yola revane oldu.⁴

Yukarıda verilen örnek bu konuda zikredilmesi gereken onlarca, belki yüzlerce örnekten sadece birisidir. Bu hususta yapılacak bir araştırmayla daha birçok malzemenin ortaya çıkması ihtimal dâhilindedir.

Burada akla şu sorular gelmektedir: Modern bir araştırmacı bu anlatıları nereye koyacak, nasıl değerlendirecektir? Esasında bir yere oturtmak zorunda mıdır? Bunları hayal mahsulü şeyler mi kabul edecek, yoksa onlara inanacak mıdır? Modern araştırmacının gerçeklik duygusu etrafında bunlar nasıl konumlanacaktır?

Burada hemen şunu ifade etmek isterim:

Bizim geleneğimizde, kültürümüzde ve tarihimizde anlatılagelen bu türden hikâyeler karşısında modern araştırmacının gerçeklik duygusunun ve düşüncelerinin hemen hiçbir değeri yoktur. Aslında zihinleri pozitivizmle şekillenenlerin bunlar karşısında hüküm vermelerine ihtiyaç da yoktur. Çünkü bunlar yaşanmış mı, yaşanmamış mı türünden soruların gerçek bir değeri olamaz. Kültür tarihimizde ısrarla nakledilen bu türden

⁴ İbrahim Hâs Halvetî, Erenler Kitabı Tezkiretü'l-Hâs, Hazırlayanlar: Mustafa Tatçı-Musa Yıldız-Yasin Şen, İstanbul 2017, s. 214-215.

metinlerle Türk halkının herhangi bir meselesi yoktur. O, şahit olduğunu ve inandığını nakletmektedir. Bu metinlerle gerçekten problemi olanlar onları sözde bilimsel bir çerçevede ele alanlardır.

Öyleyse Baba Hızır etrafında gelişen inançlar yanında hikâye, menkıbe, rivayet türünden anlatıların da büyük ölçüde gerçekliğe ve tecrübeye dayandığını söyleyebiliriz. Dediğimiz gibi pozitivist zihniyetle malul bir araştırmacının bunlar hakkında sağlam hüküm vermesini beklemek boşunadır.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, Hızır bir manâdır. Hızır bir anlamda zamanın kâmil mürşitlerinin manâsıdır. Bununla alakalı olarak Geredeli Hacı Halil Efendi'nin halifesi olan Kütahyalı Salih Efendi'yle bir komşusu arasında yaşanan bir hadiseyi buraya kaydetmek istiyoruz:

“Mâlûmdur ki Azîz Hazretleri'nin (Salih Efendi'nin) tekkesi, haremlığı ve selâmlığı yan yanadır. Tekkenin mescidinde zaman zaman zaman fahri imamlık ve müezzinlik yapan Tefvik isminde bir komşusu varmış. Azîz Hazretleri'nin yol sahibi bir mürşid, bir velî, bir güzel insan olduğunu bilip kâbul etse de bu halîm selîm insana bey'at nasp olmamış. Bu şekilde aynı mescitte yirmi-yirmi beş sene beraber olmuşlar. Fakat Tefvik Efendi sürekli: “Yâhû Azîzim! Ben bu dünyadan Hızır'ı görmeden gidersem gözlerim açık gider!” dermiş. Tefvik Efendi'nin gönlü saf ama bir o kadar da avâm!” “Ulen Mübârek adam Hazret-i Musa gibi uyanık ol da Azîz Hazretleri'nin eteğini tut işte!” Nerde? Çoğu insan gibi Hızır'ı acayip garâip bir şey zannediyor. Halbuki Hızır yaşayan kâmil insanların mânâsıdır, suret farklı, mânâ aynı. Ne ki onun bundan haberi yok. Şimdikiler de Hızır'ı tarihte kalan bir hikâyeye sanıyorlar ya! Hâsılı günler

böyle gelip geçmiş. 1878 senesinin bir kış gününde Tefvik Efendi cemâat gelmeden ocağı yakayım, kandilleri uyarıp Ezân-ı Muhammedî'yi okuyayım diye mescide geçmiş. Düşündüğü gibi kandilleri uyandırmış. Gelen giden yok. Vakti gelince menâreye çıkmış Gülbang-ı Muhammedî'yi okumuş ve aşığıya inmiş. Mâlûm menârelerin küçük bir kapısı vardır ya, onu açınca Azîz Hazretleri'ni görmüş: "Eeee Tefvik Efendi! Yirmi beş seneden beri Hızır'ı görmeden ölürsem gözüm açık gider, der dururdun. İşte sana Hızır!" deyince Tefvik Efendi olduğu yerde yığılıp kalmış. Kendisine geldiğinde bakmış ki gene gelen giden yok. Çıkmış dışarıya, saâdethanede bir telaş bir telaş... ehlibeyt, Sâlih Efendi gece saat üçte göçtü diye haber vermişler. Tefvik Efendi meseleyi anlamış. (...) Azîz gece üç sularında göçüyor, komşusu aradığı Hızır'ı sabah ezânında buluyor ama gemi çoktan kalkmış tabii."⁵

*

Türklerin yaşadığı birçok yerde Baba Hızır makamlarına rastlanmaktadır. Aşığıya Kıbrıslı Âşık Kenzî Divanında aldığı "Medh-i Hızır Baba Sultan" başlıklı gazel Baba Hızır makamlarının Kıbrıs'a da uzandığını göstermektedir:

Hazret-i Hızır Babayı her kim eyleser niyâz
Gıll ü gışşdan kurtulup gönlü olur elbette şâz

Mal ü mülkün terk idüp İbrâhim-i Edhem gibi
Enbiyâ-yı evliyâlar içre oldu ser-firâz

⁵ Mustafa Tatcı, Hazret-i Pir'den Cemâleddin Aziz'e Halvetî Şabâniler, H Yayınları, İstanbul 2024, s. 36-37.

Türbetinde her gice yanar kanâdildir nücûm
Eşîğine yüz sürür hûr efendim kış ve yaz

Cennet ü firdevse benzetdim temâşâ eyleyüp
Andelib-i aşk olan bin cân ile eyler âgâz

Âsitân-ı himmetinde yaslanur dervîş-i dil
Her biri cân u gönülden sana olmuş râz-ı râz

Post-nişînindir senin Ali Dede mürşid-i Hakk
Her gelen mihmâne izzet gösterüp eyler şinâz

Ya Hızır Sultan meded mürvet umar âşıkların
Zîr-i divanında olsun kemterindir Kenzî yaz⁶

Sonuç olarak Hızır Aleyhisselam ve ona izafe edilen makamlar etrafında Anadolu'da ve Anadolu dışında önemli bir kültürel miras meydana gelmiştir. Bu kültür zenginliği çeşitli açılardan araştırılmaya muhtaçtır. Söz gelimi Baba Hızır, Hızır Baba, Hızır, Hızır Sultan gibi isimler etrafında meydana gelen edebî miras bu zenginliklerimizden birisidir. Yapılacak araştırmalarla bunların daha etraflı bir şekilde ortaya konacağı söylenebilir. Nitekim bu çalışma da Bolu'da bulunan Baba Hızır makamları yanında onların etrafında meydana gelen kültürel mirası da ele almaktadır.

6 Harid Fedai, Kıbrıslı Âşık Kenzi Divanı I (Kasideler, Tarihler), KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, (Yer yok), 1989, s. 81.

1. Bölüm

BOLU'DA BABA HIZIR MAKAMLARI

MENGEN'DEKİ BABA HIZIR TÜRBESESİ

Hızır kültürü Anadolu'da çok derin izler bırakmıştır. Bu izlerin birçoğu halk anlatılarında hâlen takip edilebilmektedir. Birçok yerde Hıdırlık diye anılan yerlerin olması, Hızır Aleyhisselam'a atfedilen bazı makam ve türbeler, onun ismi etrafında oluşan kültür ve Hıdırellez de göstermektedir ki, Hızır kültürü, Türk kültürü içerisinde çok zengin bir muhtevaya sahiptir. Ancak bu mevzunun mahiyetini net bir şekilde anlamak, ona bir hudut çizmek çok zor gözükmektedir.

Mengen'deki Baba Hızır Camii

Hızır Aleyhisselam kültürümüzde insanların en sıkışık zamanlarında onların imdadına yetişen bir kurtarıcı olarak bilinir. Türkçemizdeki “Kul bunalmayınca Hızır yetişmezmiş.” ve “Hızır gibi yetişti!” sözleri bu husustaki halk düşüncesini yansıtır. Konuyla ilgili bir çalışması bulunan Ahmet Yaşar Ocak şöyle der: “Hızır, bütün ümit ve imkânların tükendiği, çarelerin sona erdiği durumlarda yardıma çağrılan ve çağırıldığında da mutlaka geleceğine inanılan, sonsuz semâvî bir kurtarıcıdır.”⁷

Dolayısıyla Hızır ismi, zamanla bir sembol gibi öne çıkmıştır.

Hızır'ın bu öneminden dolayı Anadolu'da ona ait birçok makam bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Bolu'nun Mengen

7 A. Y. Ocak, İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır İlyas Kültü, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1985, s. 101.

ilçesindedir. Bu türbe Baba Hızır Köyü'nde Baba Hızır Camii'nin bitişiğinde bulunmaktadır. Cami yeni olmakla beraber daha eski yapıdan bazı ahşap sütunlar günümüze ulaşabilmiştir. Caminin avlusunda eski bir mezarlığın olduğu anlaşılmaktadır. Bu mezarlıktaki Osmanlı döneminden kalma mezar taşları zamanla tahrip olmuştur. Bu mezar taşlarının üzerindeki yazılar büyük ölçüde okunamamaktadır. Burada ayrıca Roma döneminden kaldığı anlaşılan sütunlar veya sütun başları da dikkat çekmektedir. Baba Hızır Camii'nin avlu girişinin sağında Şih Veli adına bir türbe daha vardır. Şih Veli'nin 1791-1884 yılları arasında yaşadığı kayıtlıdır. Şih Veli hakkında başka bir malumat yoktur.

Türbedeki kayıтта Baba Hızır'ın yörede bulunan geyiklere tasarrufta bulunduğu söylenmektedir. Kendisinin Türkmen erenlerinden biri olduğuna inanılmaktadır. Asıl adı Saidi Yetkin olarak belirtilen Baba Hızır'ın 1240-1320 yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Anadolu'ya yoğun Türkmen göçünün olduğu zamanlar da bu tarihlere tesadüf eder. Ayrıca Yunus Emre de bu yıllar arasında yaşamıştır. Dolayısıyla bu tarihleme Baba Hızır'ın Horasan'dan gelen bir Türkmen olduğu fikrini desteklemektedir.

Aşçılar Diyarı Mengen kitabında onun adının "Seyit Yetkin" olduğu kaydedilmiştir. Yine bu kitapta kaydedildiğine göre Baba Hızır, vefatından sonra köyün camisinin avlusuna defnedilmiştir. Daha sonraki dönemlerde Baba Hızır'ın türbesi camiye bitişik olarak yapılmıştır.

Baba Hızır hazretlerinin türbesinde bir taş yer almaktadır. Bu taş zarar görmüştür. Geyik boynuzları ve camide bir zamanlar kullanılmış olduğunu düşündüğümüz eşyanın bulunduğu bir yerde şöyle bir not yer almaktadır:

“Değerli Ziyaretçilerimiz.

1) Baba Hızır köyümüzün cami ve türbesine hoş geldiniz.

2) Türbemizin sandukası içinden çıkan bu taş türbemizdeki zatın gerçek bir simgesi ve kanıtıdır.

3) Bu taş Hicri senesi olan 1031 tarihinde zatı ziyarete gelen Hakir Hasan imzası ile yazılmış veya yazmış olduğu, bu görmüş olduğunuz kitabe taşında bulunan yazılardan kanıtlanmıştır.

4) 1995 yılına tekabül eden Hicri senesinin tarihi olan 1415 olduğuna göre $1415-1031=0384$ yalnız bu taşın tarihidir.

5) Bu itibarla türbemizde bulunan bu zatın 384 seneden önce burada mezarı (türbesi) olduğu gerçekleşmiştir.

6) Görmüş olduğunuz bu taş camimizin, türbemizin, köyümüzün ve türbemizde bulunan zatın tarihi durumunu ortaya çıkarmış süresi resmen belgelenmiştir.

7) Bu zatın doğum ve ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber Halvetî tarikatından geldiği Kastamonu, Bolu İl Kültür Müdürlüklerince ve Mengen civarında araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Bu kutsal ve mübarek ziyaretinizin kabulünü ve devamını Hz. Allah'tan dileriz. 25 Ocak 1995 (1994) Babahızır Köyü Güzelleştirme, Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği.”

Tamamı büyük harflerle yazılmış olan bu kayıtlar maddeler hâlinde alt alta sıralanmış. Biz onları burada bir araya getirdik.

Baba Hızır Türbesindeki kayda göre kendisi Hz. Ebû Bekir soyundandır ve Halvetî tarikatına mensuptur. Kendisine Hızır Dede de denmektedir. Baba Hızır, hayatı boyunca uzleti tercih etmiş, halktan uzak yaşamıştır.

Buradan da anlaşılacağı üzere Baba Hızır'ın hayatı iyiden iyiye rivayetlere bürünmüş durumdadır.

Baba Hızır hakkında bilgi bulabildiğimiz kaynaklardan birisi Aşçılar Diyarı Mengen adlı eserdir. Burada onun Mekke, Medine yönünden, Türkmenistan ve oradan da Karabağ taraflarından Anadolu'ya geldiği kayıtlıdır.⁸ Buradan en azından Baba Hızır'ın uzun seyahatlerin sonunda Anadolu'ya geldiği sonucunu çıkarabiliriz.

Halk arasında kendisiyle ilgili anlatılan bir menkıbe şöyledir:

Bir caminin yapılışı esnasında malzeme bittikçe, ustalar Baba Hızır'a hitaben "Baba" diye seslenirmiş. Hazret de "Mekrak etme, baba hazır!" diye cevap verir, ustanın istediği malzemeyi derhal hazır edermiş. Bir gün bu cami inşaatında malzeme yine bitmiş. Ustalar da işi bırakıp gitmeye kalkmışlar. Baba Hızır, geyiklere yüklediği keresteleri getirerek inşaat alanına yığılmış. Böylece cami inşaatı tamamlanmış.

Baba Hızır'la ilgili anlatılar onun vefatından sonra da şekillenmeye devam etmiştir. Bunlardan birine göre caminin tamiratı sırasında minare olduğu gibi "Tekke Deresi" denilen yere doğru devrilmiş. Bunun sebebini araştıran köylüler cami içindeki ağaçlardan birinin haksızlıkla alındığını, sahibinin de bunda rızası olmadığını anlamış. Bundan böyle caminin tamiratı sırasında yapıya haram yolla elde edilmiş başka malzeme karıştırılmamasına özellikle dikkat edilmiş.

Türbe ve zaviyelerin kapatılması sırasında jandarma komutanı ve o zamanın köy muhtarı Yakup Öztürk tarafından Baba Hızır Türbesi de kapatılmış ve mühürlenmiş. O akşam yatış namazı kılınırken büyük bir patlama duyulmuş. Baktıklarında türbe kapısının ardına kadar açık olduğu görülmüş. Muhtar durumu karakol komutanına bildirince komutan muhtara

8 Ethem Demirci (Haz.), Aşçılar Diyarı Mengen Baba Hızır, Bolu 1999, s. 38.

“Hiç dokunma! Türbe bundan sonra açık kalsın. Çünkü o zat bu gece beni sabaha kadar uyutmadı. Tam uyuyacağım sırada kılıcını karnıma batıracaktı. Sıçradım ve uyandım sabaha kadar uyuyamadım!” demiş. Yine Baba Hızır Köyü’nde, Baba Hızır’ın Tekke Deresi’nde zaman zaman abdest alırken görüldüğü rivayeti vardır.⁹

Baba Hızır’la ilgili anlatı ve inanışlardan Aşçılar Diyarı Mengen kitabında nakledilenler ise şöyledir:

“Bir akşam yakın köyden camiye soymaya gelmişler. Yaklaştıklarında ellerinde kılıç ve süngüler olmak üzere caminin tüm etrafı cübbeli ve yeşil sarıklı (olmak üzere) askerlerle karşılaşmışlar ve korkarak kaçmışlar, aradan uzun bir müddet geçtiğinde soymak için gelenlerden birisi bizim köyden bir kişiye bu durumu nakletmiştir.”¹⁰

“Türbede mevcut bulunan ve kendisine ait olan kılıç bazen kaybolur bir müddet sonra yerine geldiğinde kılıcın kanlı olduğu görülmüştür. Bu da savaşa katıldığı anlamını taşımaktadır. Eskiden gelin atla gelirdi köye. Dışarıdan gelin alma geldiğinde caminin üst tarafına kibleye karşı gelin atı durdurulur ve üç defa geline selam verdirilir ve hoca tarafından da duası yapılırdı. Ve böylelikle o gelin(in) evliliği müddetince mesut olacağı anlamına gelirdi. Çocuklar küçükken toprak yerler. Toprak yiyen çocuğa zatın bulunduğu sandukanın içinden toprak alınarak yedirilir ve bu çocuk bir daha toprak yemez. Bir zaman caminin minaresinin ağaçları çürüdüğü için yeniden yap(ıl)mış, yapım işi bitmiş ve sıra iskelenin sökülmesine kalmış. Bu işlem yapılmadan batı kısmından bir fırtına, rüzgâr esmeğe başlamış ve minare olduğu gibi Tekke Deresi dedi-

9 Bilginer Onan, “Baba Hızır”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Y. 2003, C. IX, S. 27, s. 162.

10 Ethem Demirci (Haz.), Aşçılar Diyarı Mengen Baba Hızır, Bolu 1999, s. 39.

ğimiz yere yıkılmış. Bunun nedeni araştırılmış ve sonunda minarenin ağaçlarında veya diğer malzemelerinde bir haram malzeme olduğu, zatın bunu kabul etmediği için yıkıldığına karar vermişler. Yaptıkları araştırma ve soruşturma neticesi bir köylünün ormanda başka köyden birisi tarafından kesilen (başka köy de Kuzgöl'dür) ve hazırlanan tomruğu zorbalıkla elinden almak suretiyle kullandığı anlaşılmış ve minare tekrar inşa edilirken haram malzeme karıştırılmamaya özen gösterilmiştir.”¹¹

Baba Hızır'ın hem kendi ismi hem de türbesi etrafında zaman içinde bazı anlatıların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu anlatılar, Bolu'nun farklı ilçelerinde bulunan türbeler etrafında gelişen anlatılarla da benzerlik göstermektedir.

Mengen'de bulunan Baba Hızır hazretlerinin türbesinin içi ve sandukası

¹¹ Ethem Demirci (Haz.), Aşçılar Diyarı Mengen Baba Hızır, Bolu 1999, s. 39.

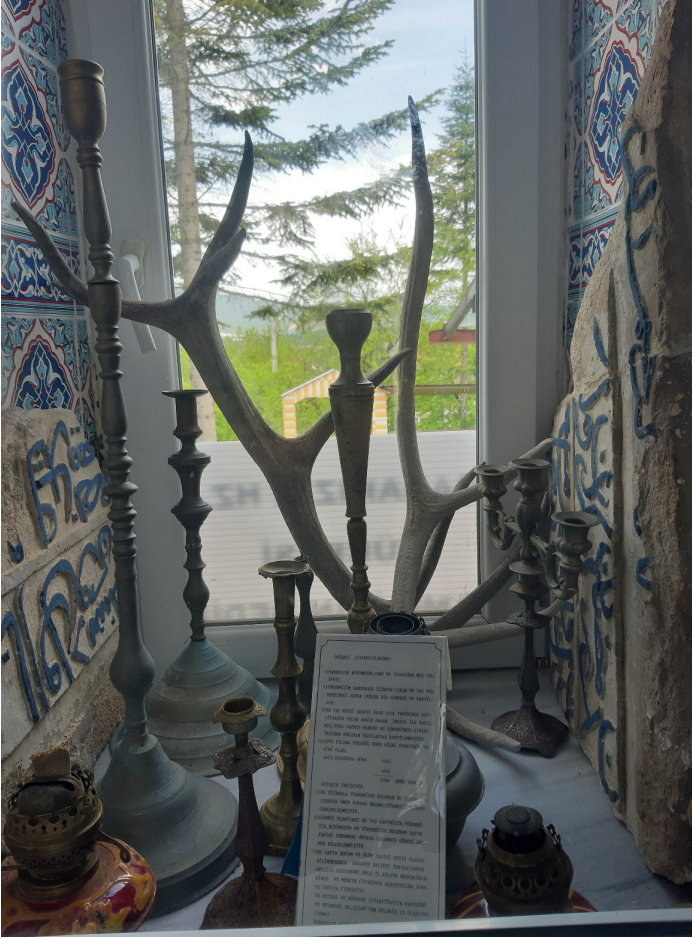
Mengen'deki Baba Hızır makamı bugün önemli bir ziyaret yeridir. Buraya genel olarak yeni evlenen çiftler, kadınlar ve sünnet olmuş çocuklar gelir. Her yıl haziran ayının son pazar gününe rastlayan günlerde Baba Hızır Köyü'nde "Baba Hızır Hazretlerini Anma Etkinlikleri" düzenlenmektedir. Türbeyi ziyaret edenlerin derdine şifa bulacağına inanılmaktadır. Toprak yiyen çocuklara türbedeki sanduka içerisinden toprak alınıp yedirilmesi hâlinde bu huylarından vazgeçeceklerine inanılmaktadır. Köye at üzerinde gelen gelinler türbenin yanından geçirilerek türbeye üç kere selam verirler. Cami içerisinde, çok eskiden kaldığına inanılan ahşap sütunlara beli ağrıyan kişilerin belini sürterek bu ağrılarından kurtulduklarına dair bir uygulamanın varlığından da söz edilmektedir.

Baba Hızır'ın mezarından çıkan bir taşta bir ziyaretçi tarafından "Hakir Hasan H. 1030 (M. 1621)" kaydı düşürüldüğü görülmüştür. Bundan hareketle Baba Hızır makamının yüzlerce yıllık bir geçmişinin olduğu tespit edilmiştir. Baba Hızır türbesinin bitişiğinde kendi adıyla anılan bir cami vardır. Bu cami, kaybolan kitabesine göre ilk olarak 1767 senesinde Mimar Lütfi Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bu caminin hâlen kayıp olan kitabesinde besmele ve Hicrî 1181 senesi kaydından sonra mealen şöyle bir kayıt yer almaktaydı: "Bu binanın yapımına Ramazan ayının on ikisinde besmele ile başlandı. Mimar Lütfi Ağa, üstadının yardımı ve desteği ile camiyi bitirdi. Ömrüne rahmet ola."¹²

Baba Hızır hakkında yazılan bir araştırma yazısında ilginç bir kayıt yer almaktadır. Bu yazıda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan 203 numaralı defterin 750. sırasında yer alan bir not verilmektedir. Bu not şöyledir: "Bolu kazasına tâbi

¹² Bilginer Onan, "Baba Hızır", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Y. 2003, C. IX, S. 27, s. 157.

Gökçesu nahiyesinde Sadcebrinli nâm mevkiye kâin iken seylâbın (selin) tahribiyle münhedim olarak (yıkılarak) mahall-i mezkura (adı geçen yere) inşa edilmeyip ahar mahalde (başka yerde), ashab-ı hayratdan (hayır sahiplerinden) Tahir Ağa tarafından yeniden inşa edilen Hızır Baba Cami-i Şerîfi vakfı...”¹³

13 Bilginer Onan, “Baba Hızır”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Y. 2003, C. IX, S. 27, s. 157 (Parantez içindeki yerler tarafımıza aittir).

Bu satırlar hayli ilginçtir. Buna göre Bolu / Mengen'e bağlı Gökçesu'da Baba Hızır veya Hızır Baba diye anılan başka bir cami bulunmaktaydı (Bu arada Baba Hızır köyünün daha önceden Gökçesu'ya tâbi olduğu da hatırlanmalıdır). Bu cami sel sonucu zarar görmüş ve Tahir Ağa tarafından başka bir yere yeniden yapılmıştır. Bilginer Onan, Ankara Milli Kütüphane'de Bolu Şeriyeye Sicilleri üzerine yaptığı araştırmada Baba Hızır Köyü ismine tesadüf etmediğini, bu köyün 1800'lü yıllarda görülmeye başlandığını kaydetmektedir. Dolayısıyla bu kayda göre Baba Hızır Camii yine Mengen'de bulunan bir başka yerden buraya nakledilmiş gözükmektedir.

Bu durum bize Mengen ve Bolu'da başka Baba Hızır makamlarının bulunabileceğini, bunların zaman içerisinde unutulmuş olabileceğini düşündürmektedir. Baba Hızır adına, biz yaptığımız araştırmalarda Dörtdivan'da da tesadüf ettik. Bunlardan Dörtdivan merkezdeki Çavuşlar Camii, Osmanlı dönemi kaynaklarında Alaca Mescid veya Baba Hızır Camii olarak geçmektedir. Ayrıca Dörtdivan-Çardak Köyü'ndeki Camii de halk arasında Baba Hızır Camii olarak bilinmektedir.

Dolayısıyla Mengen ve Dörtdivan'da Baba Hızır ismine hem sözlü kültürde hem de Osmanlı döneminde kaleme alınan belgelerde tesadüf edilmektedir. Baba Hızır'la ilgili rivayetlerde başka bazı mutasavvıfların da anlatılara dâhil edildiği görülmektedir. Mesela Mengen'deki Baba Hızır'ın Ümmî Kemâl'in kendisi olduğu dahi halk arasında söylenmektedir.

Sonuç olarak Bolu'da Baba Hızır'la ilgili geniş ve önemli bir kültür birikimi vardır. Bu birikimin bir kısmı zaman içerisinde kaybolmuştur. Dörtdivan'daki Baba Hızır'ın adına izafe edilen camilerde böyle bir durum meydana gelmiştir.

Mengen Babahızır Camii Haziresi

Osmanlı'dan günümüze uzanan camilerin hazireleri aslında tam bir tarih hazinesidir. Bunların yerel tarih ve kültür açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Mengen'in Babahızır Köyü'nde yer alan caminin haziresi de böyledir. Fakat Osmanlı döneminde yapılan mezar taşlarının yazıları büyük ölçüde zarar görmüştür. Yazılar silinmiş ve taşlar da tahrip olmuştur. Buradan bir şey çıkarabilmek güç olsa da en azından bu konuya burada dikkat çekmek istiyoruz.

Caminin hemen girişinde Baba Hızır Camii'nin bir zamanlar kaybolan kitabesinin bir görseli konmuş. Burada şöyle yazıyor:

"Bu binanın yapımına Ramazan ayının on ikisinde besmeleyle başlandı. Mimar Lütfi Ağa'nın yardımı ve desteği ile cami bitirildi. Ömrüne rahmet ola. Y. Tarihi 1181."

Bu Hicrî tarih Milâdi olarak 1767 yılını vermektedir. Bu da caminin on sekizinci yüzyılın ortalarında inşa edildiğini göstermektedir.

Bu tarih, caminin yapım kitabesidir. Nakledildiğine göre bu kitabe 1950'li yıllarda kaybolmuştur. Orijinal kitabe aslında caminin tarihiyle ilgili çok önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Fakat ne yazık ki bugün elimizde değildir.

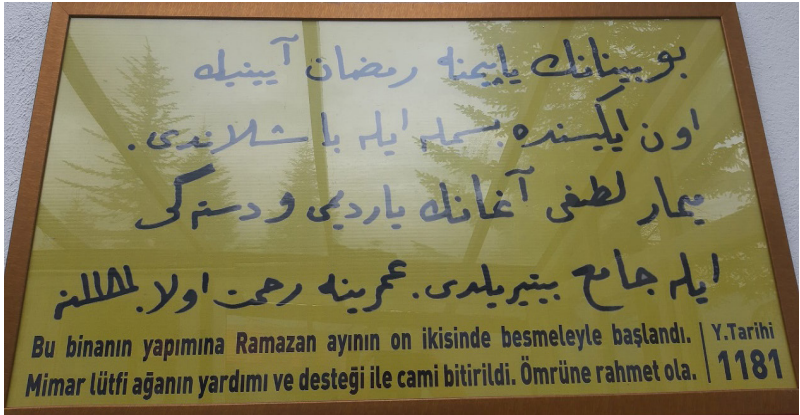
Caminin hemen önünde bir sütun başı bulunmaktadır. Kısmen tahrip olan bu sütun başı, bölgenin daha önce bir yerleşim yeri olduğuna işaret etmektedir.

Yine burada Hacı İbrahim Paşa'ya ait bir mezar kitabesi yer almaktadır. Hicrî olarak 1207 (M. 1792) senesini veren kita-

beyi, özellikle kenar kısımları zarar gördüğü için tam olarak okumak mümkün değildir. Ancak bu mezarın Hacı İbrahim Paşa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Hacı İbrahim Paşa kimdir, neden burada medfundur, bunların araştırılıp incelenmesi gerekmektedir. Yine burada "paşa oğlu" ibaresi okunabilen, yazıları silinmiş başka mezar kitabesi de bulunmaktadır.

Baba Hızır Camii'nin girişinde hemen sağ tarafta Osmanlıca kitabeli iki mezar daha vardır. Bunlardan birisinin yazıları neredeyse tamamen silinmiştir. Herhangi bir bilgi kııntısı çıkarabilmek mümkün değildir. Yazıları nispeten okunabilen diğer mezar taşından da bir şey öğrenebilmek mümkün olmamıştır. Bu taşın en alt kısmı betonla kaplanmıştır.

Baba Hızır Camii'nde bunun yanında nispeten yakın dönemlere ait mezarlar da vardır. Aslında bölgenin tarihine ışık tutabilecek bu hazirenin incelenmesi, eski mezarların kime ait olduğunun net bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca caminin avlusunda bir türbede yatan Şıh Veli'nin de kimliği açıklığa kavuşturulmalıdır. Eğer bu yapılırsa Mengen tarihine ışık tutan bu cami haziresinden istifade etmek mümkün olabilecektir.

Mengen'in Bababızır köyündeki araştırmalarımızdan bir kare. 2020

Mengen-Baba Hızır Camii haziresinden...

Mengen, Babahızır Köyü.

DÖRTDİVAN'DAKİ BABA HIZIR MAKÂMI

Bolu, Hızır inancı bakımından zengin denebilecek bir özellik göstermektedir. Bolu'nun Mengen ilçesinde bulunan Baba Hızır'ın türbesi ve bu türbe etrafında oluşan inanışları yukarıda söz konusu etmiştik.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda Baba Hızır'la ilgili Bolu'nun Dörtdivan ilçesinde en az bir makam daha olduğu anlaşılmıştır. Fakat günümüzde Dörtdivan sözlü kültüründe bu hususa işaret eden pek fazla bir anlatı kalmamıştır. Bununla beraber Osmanlı Devleti dönemine ait arşiv kayıtlarında burada Baba Hızır ismine izafe edilen bir cami ve medresenin olduğu görülmektedir.

Dörtdivan merkezde bulunan Çavuşlar Camii'nin doğu girişindeki sokağın adı Baba Hızır Sokağı'dır. Başta, sorduğumuz kimselerden bu Baba Hızır'ın Mengen'de olduğu şeklinde bir cevap aldık. Fakat bu durum sokağın isminin neden bu şekilde verildiğini tam olarak izah etmiyordu.

Çavuşlar Camii'nin vakfiyesinde geçen ve caminin yanında bulunan fakat zamanla yıkılan Baba Hızır Medresesi bu ilginin daha sağlam temellere yaslandığını ve Baba Hızır'ın bu cami ile yakın bir ilgisi olduğunu gösteriyordu. Ayrıca Dörtdivan'da Baba Hızır'la ilgili bazı anlatılar da mevcuttu. Bizim bu hususta derlediğimiz bir menkıbe şöyledir:

Çavuşlar Camii'nin yapımı esnasında bazı araç gereçler, inşaat malzemeleri biter ve çalışanlar kara kara düşünürlermiş. Baba Hızır gelir, "Yavrularım neyi düşünüyorsunuz?" diye sormuş. Onlar da "Baba şu eksik, baba bu eksik!" diye cevap verirmiş. Neticede işçiler sabahleyin geldiklerinde eksik

malzemelerin tamamlandığını görür, sevinirlermiş. Bunları Baba Hızır'ın getirdiğini düşünür ve bunu onun kerametine yorarlarmış.

Yalnız bu rivayetin Mengen-Baba Hızır Köyü'nde bulunan mezarla ilgili olarak da anlatıldığını söylemeliyiz. Şu farkla ki, Baba Hızır, Mengen'deki caminin yapımında malzemeleri ge-yikle inşaat alanına taşımaktadır.

Baba Hızır'ın ismi zaman içinde ilçede unutulmaya yüz tutmuştur. Fakat Dörtdivan merkezde Çavuşlar Camii içerisinde günümüzde de hâlen tartışmalı olan bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarın Dörtdivanlı Hilmî'nin mezarı olduğu kayıtlıdır. Fakat mezarın ona ait olmadığı ve Hilmî'nin mezarının Dörtdivan'daki Ulu Mezarlık'ta olduğu son yapılan araştırmalarla anlaşılmıştır. Caminin içindeki mezar bu durumda muallakta kalmıştır. Fakat mevcut anlatılarda bu mezarın önemli bir şahsiyete ait olduğu anlaşılmaktadır.

Buradaki mezarla ilgili şöyle bir anlatı mevcuttur:

Bu mezar caminin tadilatı sırasında, dışarıda saçakların altında kalmış. Bu sırada çok fazla yağmur yağmış. Kırk-kırk beş gün bu yağmurlar devam etmiş. Tabii bu arada mezar, saçaklardan damlayan suyun altında perişan olmuş. Birisine bu durum rüyada malum olmuş. Mezarın sahibi o kimseye rüyada "Beni içeri alın, yoksa bu yağmur dinmez!" demiş. Mezarı içeri almışlar. Yağmur da böylece dinmiş.¹⁴

Biz mezarın ve bu anlatının Baba Hızır'la ilgili olabileceğini düşünüyoruz. Çünkü bu cami ve yanındaki medrese belgelerde Baba Hızır adıyla kayıtlıdır. Elbette bunun ciddi bir gerekçesi olmalıdır.

¹⁴ Bu anlatı Dörtdivan'ın Doğançılar köyünde ikamet eden ve camide imam-hatiplik yapmış olan İsmail Tezel'den derlenmiştir.

Dörtdivan, Çavuşlar Camii, nâm-ı diğer Baba Hızır Camii.

Çavuşlar Camii, 1780 senesine ait bir belgede Baba Hızır Camii olarak geçmektedir. Bu belgede camide hatip olarak görev yapan Mustafa oğlu Veli isimdeki şahsın evlatsız öldüğü bildirilmektedir. Hasan Halife isminde bir şahsın yazdığı bu arzuhalde hatipliğin kendisine verilmesi talep edilmektedir. Bunun üzerine bizzat devrin padişahı Sultan I. Abdülhamid Han tarafından belgenin üzerine kendi el yazısıyla “İzn-i hümayûnum olmuştur.” şeklinde bir kayıt düşürülmüştür. Bunun üzerine hatiplik Hasan Halife adındaki bu şahsa verilmiştir.¹⁵

¹⁵ Halilullah Özcan, “Dörtdivan’la İlgili Birkaç Vesika”, DİVANKAV Bülteni, S. 11, Ağustos 2008, s. 10.

Çavuşlar Camii ile ilgili bir başka belgede caminin adı Alaca Mescid olarak kaydedilmiştir ve yine burada, Baba Hızır Medresesi'nden söz edilmektedir. Öyleyse caminin hemen yanında bugün hiçbir kalıntısı kalmamış bir Baba Hızır Medresesi'nin var olduğu da anlaşılmaktadır. Bu durumda cami, medrese ve Baba Hızır yakınlığı ortaya çıkmaktadır.

Çavuşlar Camii'nde Baba Hızır'ın adının geçtiği kitabe.

Baba Hızır adına Dörtdivan Çavuşlar Camii'nin tamir kitabelerinden birinde de rastlamaktayız. Bu husus Baba Hızır'ın adının burada geçmesi açısından önem taşımaktadır. İlk kitabe göre yazıları biraz bozulmuş ikinci kitabenin okunuşu şöyledir:

Hamdülillah olur mevlîde hürmeti
 Baba Hızır hazretinin himmeti
 Ta'mîr-i sâni' (.....)
 Oldı esbâb Sâlih Paşa hazreti
 Sâlisen ta'mîre gayret idüp
 Cümle ahâliler merhameti
 Târihi bin iki yüz doksan bî-şek
 Evsatında oldu işte temmeti

Sonuçta cami içinde bulunan mezarın Dörtdivanlı Hilmî'ye ait olmadığı kesinleşmiştir. Bu caminin eski imam-hatibi İsmail Tezel bir araştırmacının bu mezarın Hızır Reis adında birine ait olduğunu söylediğini nakletmektedir. İsmail Tezel mezarla ilgili bir belge aradığını fakat şimdiye kadar herhangi bir belgenin eline geçmediğini nakletmektedir. Fakat bu caminin yapım kitabesi bile bu hususta bir belge olarak kabul edilebilir.

*

Dörtdivan'da bulunan Baba Hızır'la ilgili isimlendirmeler Dörtdivan merkezdeki cami ve günümüze ulaşmayan medreseden ibaret değildir. Dörtdivan'a bağlı Çardak Köyü'nde önceleri Baba Hızır Camii denen bir cami daha bulunmaktaydı. Bu cami, Dörtdivan'da Çardak Camii olarak bilinse de köyde, halk arasında genel olarak Baba Hızır Camii olarak bilinmektedir.

Bu caminin aslında eski bir yapı olduğu da anlaşılmaktadır. Caminin temelinde yazılı taşlar bulunduğunu Ali Rıza Ünlü, Gerece Tarihi kitabında söylemektedir. Hatta Ünlü, biraz kazarak bu taşlardan birini ortaya çıkarmış, çıkan yazının suretini kitabına koymuştur. Bu, Roma döneminden kalmış ve o dönem alfabetiyle yazılmış bir kitabedir. Ayrıca Ali Rıza Ünlü, caminin önünde bulunan işlemeli, resimli üç adet sütun başlığından söz etmektedir. Bu taşların yarısı toprak altında, yarısı da duvar temelinde bulunmaktaymış. Bir zamanlar geniş kalabalıklar Cuma namazlarını burada kılıyormuş. Zaten Ali Rıza Ünlü de kitabında, bu camiden "Cuma Camii" olarak söz etmektedir.¹⁶

Yukarıda ifade edildiği gibi bu cami halk arasında hâlen Baba Hızır Camii olarak bilinmektedir. Yalnız söylendiğine göre Çardak Köyü'nde Baba Hızır'a atfedilen herhangi bir mezar bulunmamaktadır. Bu camiyle ilgili olarak Ali Rıza Ünlü'nün ifadeleri şu şekildedir:

16 Ali Rıza Ünlü, Tarih Boyunca Gerece, Osmanlıcadan Akt: Ömer Cevahircioğlu, Haz. Adem Çevik, İstanbul 2000, s. 84.

“Çardak köyünde vaktiyle Baba Hızır nâmındaki zatın yaptırdığı Cuma Camisinin önünde, üç tane işlemeli ve oyma resimli sütun başlıkları varsa da taşlar kireç-mermer taş mevcut olup yarısı toprak altında ve diğer yarısı duvarın temelinde meydana görünmektedir.”¹⁷

Sonuç olarak Dörtdivan’da Baba Hızır’a atfedilen bir makam ve iki cami vardır. Burada Çavuşlar Camii içerisindeki kabrin Baba Hızır’a ait bir makam olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Ayrıca Çardak Köyü’ndeki cami de bir “Baba Hızır Camii” olarak anılabilir. Fakat burada bir zamanlar bir mezarın bulunup bulunmadığı tetkik edilmelidir. Kanaatimizce Baba Hızır ve Hızır-İlyas kültürüyle ilgili araştırmalarda Dörtdivan’da bulunan ve Baba Hızır’a atfedilen makam ve camilerin dikkate alınması gerekmektedir.

*Dörtdivan, Çavuşlar Camii’nde bulunan yatır,
bir Baba Hızır makamıdır.*

¹⁷ Ali Rıza Ünlü, Tarih Boyunca Gerede, Osmanlıcadan Akt: Ömer Cevahircioğlu, Haz. Adem Çevik, İstanbul 2000, s. 84.

Dörtdivan Baba Hızır Medresesi

Dörtdivan'la ilgili kaynaklarda bir "Baba Hızır Medresesi"nden söz edilir. Bu medrese Dörtdivan'da "Cumayeri" diye anılan yerde bulunuyordu. Medresenin yanındaki cami, adı değişse bile günümüze ulaşmış durumdadır. Tarihte Baba Hızır Camii veya Alaca Mescid gibi adlarla anılan bu cami günümüzde Çavuşlar Camii diye bilinmektedir.

Anlaşıldığı kadarıyla Baba Hızır Camii ve Baba Hızır Medresesi Dörtdivan'da bir müddet yan yana faaliyet göstermiştir. Bugün bu medreseden hemen hiçbir iz kalmamış durumdadır. Burada şunu söylemede de fayda var: Baba Hızır Camii, Osmanlı kaynaklarında "Baba Hızır'ın yaptırdığı camii-i şerif..." şeklinde kayıtlıdır. Bu kayıt kanaatimizce oldukça önemlidir.

Baba Hızır, caminin yapımı sırasında kaybolmuş ve ismi Çavuşlar Camii'nin bulunduğu sokağa verilmiştir. Gerek anlatılardan gerekse mezarla ilgili işaret edilen hususlardan camideki yatırımın Baba Hızır'a ait olduğu anlaşılmaktadır. Baba Hızır adına Dörtdivan'da zaman içerisinde bir cami, bir de medrese yapılmıştır.

Baba Hızır'dan Dörtdivanlı Hilmî de şairlerinden söz etmektedir. Dörtdivanlı Hilmî 19. Yüzyıl'da yaşayan âlim ve şair bir şahsiyettir. Bugün Dörtdivan sınırları içinde kalan Doğanlılar köyünde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini köyünde yapmıştır. Daha sonra Gerede'de bir medresede tahsil görmüştür. Şair icazet aldıktan sonra Dörtdivan'a gelip müderris olarak görev yapmıştır.

Hilmî şairlerinde zaman zaman Baba Hızır'dan bahseder.

Onun Baba Hızır'dan söz edişi yüksek ihtimalle Dörtdivan merkezde bulunan Baba Hızır'a atfedilen makam ve cami dolayısıyladır.

Hilmî'nin yaşadığı zamanlarda Baba Hızır'a Dörtdivan'da büyük önem verildiği ve onun çeşitli vesilelerle himmetinin istendiği anlaşılmaktadır. Fakat onunla ilgili bilgiler ve Baba Hızır'a yönelik ilgi günümüzde büyük ölçüde kaybolmuş durumdadır.

Dörtdivanlı Hilmî, bir şiirinde Baba Hızır'dan şöyle söz eder:

Baba Hızır himmet etsün,
Gidenler hep gene gelsün.
Bu da ere, mesrur olsun,
Seni Allah'ısmarladık.

Şair "Îlâhî-i Sevdâ" başlıklı bir başka şiirinde Baba Hızır'dan yine şöyle söz etmektedir.

Baba Hızır gin'ağlasun,
Hükmullah böyle neylesün.
Hep erenler himmet etsün,
Seni Allah'ısmarladık.

Öyleyse bu Baba Hızır isimlendirmesinin Dörtdivanlı Hilmî'de bir karşılığı bulunmaktadır. Hilmî şiirlerinde Baba Hızır'dan saygıyla söz etmekte ve onun himmetini istemektedir. Çünkü Hilmî, Baba Hızır Medresesi'nde müderris olarak görev yapmış bir âlimdir.

Bu medresede kaç oda vardı, medresenin vaziyeti nasıldı, bu

konular hakkında elimizde hiçbir bilgi yok. Fakat kaynaklar ve Hilmî'nin şiiirleri de göstermektedir ki, burada Baba Hızır'ın ismini taşıyan bir medrese kurulmuş, fakat ondan hemen hiçbir iz günümüze ulaşmamıştır. Sadece medresenin bulunduğu sokak “Baba Hızır Sokak” olarak günümüzde varlığını sürdürmektedir.

BOLU'DA BABA HIZIR'LA İLGİLİ ANLATILAR

Burada kitabın önceki bölümlerde bazılarına yer verdiğimiz Baba Hızır anlatılarına topluca yer vermek istiyoruz.

BABA HIZIR

Bir caminin yapılışı esnasında malzeme bittikçe, ustalar Baba Hızır'a hitaben "Baba" diye seslenirmiş. Hazret de "Merak etme, baba hazır!" diye cevap verir, ustanın istediği malzeme derhal hazır edermiş. Bir gün bu cami inşaatında malzeme yine bitmiş. Ustalar da işi bırakıp gitmeye kalkmışlar. Baba Hızır, geyiklere yüklediği keresteleri getirerek inşaat alanına yığmış. Böylece cami inşaatı tamamlanmış.

Baba Hızır'la ilgili anlatılar onun vefatından sonra da şekillenmeye devam etmiştir. Bunlardan birine göre caminin tamiratı sırasında minare olduğu gibi Mengen'in Babahızır köyünde bulunan "Tekke Deresi" denilen yere doğru devrilmiş. Bunun sebebini araştıran köylüler cami içindeki ağaçlardan birinin haksızlıkla alındığını, sahibinin de bunda rızası olmadığını anlamış. Bundan böyle caminin tamiratı sırasında yapıya haram yolla elde edilmiş herhangi başka bir malzeme karıştırılmamasına dikkat edilmiş.

*

BABA HIZIR'IN TÜRBEŞİ

Mengen'in Babahızır köyünde türbe ve zaviyelerin kapatılması sırasında jandarma komutanı ve o zamanın köy muhtarı Yakup Öztürk tarafından Baba Hızır Türbesi de kapatılmış ve mühürlenmiş. O akşam yatsı namazı kılınırken büyük bir patlama duyulmuş. Baktıklarında türbe kapısının ardına ka-

dar açık olduğu görülmüş. Muhtar durumu karakol komutanına bildirince komutan muhtara “Hiç dokunma! Türbe bundan sonra açık kalsın. Çünkü o zat bu gece beni sabaha kadar uyutmadı. Tam uyuyacağım sırada kılıcını karnıma batıracaktı. Sıçradım ve uyandım, sabaha kadar uyuyamadım!” demiş. Yine Baba Hızır Köyü’nde, Baba Hızır’ın Tekke Deresi’nde abdest alırken görüldüğü rivayeti vardır.¹⁸

*

BABA HIZIR’LA İLGİLİ BİR HİKÂYE

Dörtdivan’ın Çavuşlar Mahallesi’nde ikamet eden Hacı Sadık Amca, düzenli olarak vakit namazlarına gelmektedir. Bir gün akşam namazı kılınmış, kendisi camide kalmak istemiş. Bunu, o zamanki imam Veysel Tezel’e söylemiş. “Hocam, ben yatsıya kadar burada durayım, ibadet edeyim.” demiş. İmam da “Tamam!” demiş. İmam Veysel Hoca, yatsı namazına gelince Hacı Sadık Amca’yı biraz perişan ve beti benzi atmış bir hâlde görünce “Ne oldu amca?” demiş. O da şöyle cevap vermiş: “Hocam sen benim başıma ne geldi biliyon mu? Siz gittikten sonra iki tane adam geldi. ‘Ben Mengen’deki Baba Hızır’ım, bu da buradaki!’ deyip kayboldular!” diye karşılık vermiş.¹⁹

*

BABA HIZIR’LA İLGİLİ BAŞKA BİR HİKÂYE

Eskiden Ulusu, Dörtdivan’ın içinden geçiyormuş. Akarsu-yun geçtiği yerlerden birisi de Çavuşlar Camii’nin yanıymış. Kadınlar her sabah gün ağarmadan ellerindeki kabı buradan doldurur, evlerine getirirlermiş. Bir gün kadının biri, elinde-

¹⁸ Bilginer Onan, “Baba Hızır”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Y. 2003, C. IX, S. 27, s. 162.

¹⁹ Bu anlatı Dörtdivan’ın Doğançılar köyünde ikamet eden ve camide imam-hatiplik yapmış olan İsmail Tezel’den derlenmiştir.

ki kapları doldurmuş, eve götürüyormuş. Caminin yanındaki çeşmede bir ihtiyar görmüş. Adam abdest alıyormuş. Kadın yanından geçerken yardımcı olmak amacıyla elindeki kaplardan birisini tutmuş. Kadın çok korkmuş ve bağırılmış. O ihtiyar adam birden kayboluvermiş. Halk arasında onun Baba Hızır olduğuna inanılmaktadır.

*

DÖRTDİVAN'DAKİ BABA HIZIR

Buradaki mezarla ilgili yine şöyle bir anlatı mevcuttur: Mezar caminin tadilatı sırasında, dışarıda saçakların altında kalmış. Bu sırada çok fazla yağmur yağmış. Kırk-kırk beş gün bu yağmurlar devam etmiş. Tabii bu arada mezar, saçaklardan damlayan suyun altında perişan olmuş. Birisine bu durum rüyada malum olmuş. Mezarın sahibi o kimseye rüyada “Beni içeri alın, yoksa bu yağmur dinmez!” demiş. Mezarı içeri almışlar. Yağmur da böylece dinmiş.²⁰

*

BABA HIZIR'LA İLGİLİ BİR ANI

Dörtdivan merkezde bulunan Çavuşlar Camii tarihte Baba Hızır Camii diye anılmaktadır. Bu caminin içerisinde bulunan bir yatırı Baba Hızır'a aittir. Caminin minaresini yapan Gerebeli bir usta tarafından bu yatırımın dışarı alınması düşünülmüş. Adam bunu düşünmeye başlamış. Bir akşam bir ihtiyarın geleerek boğazını sıktığını hissetmiş ve çok korkmuş. Bu rüyanın o düşünceyle bir ilgisi olduğunu sezmiş ve yatırını dışarı almaktan vazgeçmiş. Bu hatıra minare ustasının torunu Fevzi Doğancı tarafından bize aktarılmıştır.

*

²⁰ Bu anlatı Dörtdivan'ın Doğancılar köyünde ikamet eden ve camide imam-hatiplik yapmış olan İsmail Tezel'den derlenmiştir.

BABA HIZIR'LA İLGİLİ BAŞKA BİRKAÇ RİVAYET

Bu rivayet, Zehra Kocubez'in 13 Kasım 2019 tarihinde Facebook'taki paylaşımından alınmıştır: *“Baba Hızır hazretleri Osmanlı imparatorluğunun kuruluşunda bulunmuştur. Bolu Mengen'e bağlı Baba Hızır adı verilen köyde 1300'lü yıllarda yaşamış ve Yunus Emre'ye yarenlik yapmıştır. Baba Hızır Hazretlerinin Hz. Ebubekir'in 12.kuşaktan gelen Halveti tarikatına mensup olduğu kabul ediliyor. Türbesinin bulunduğu Camiin yapılmasında kerestelerin bitmesi üzerine bütün keresteleri bir gecede geyiklerle ormandan getirdiği rivayet edilir. Halk Baba Hızır Hazretlerinin birçok kerametlerinden de bahsetmektedir. Türbenin bulunduğu yerin tahmini olarak 300 m civarında davul çalınmaz, eğer çalınırsa davul patlar. Bu durum görülmüş ve yaşanmıştır. Bir akşam yakın bir köyden camiye soymaya gelmişler. Camiye yaklaştıklarında, ellerinde kılıç ve süngüler olan cüppeli ve yeşil sarıklı askerlerle karşılaşmış ve korkarak kaçmışlar. Aradan uzun bir süre geçtiğinde camiye soymaya gelenlerden biri bu durumu köyden bir kişiye nakletmiş. Baba Hızır hazretlerinin türbede mevcut bulunan ve kendisine ait olan kılıcın bazen kaybolduğu ve bir süre sonra yerine geldiğinde ise kılıcın kanlı olduğu görülmüştür. Bu da savaşa katıldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Tekke ve zaviyelerin kapatıldığı dönemde zamanın hükümeti tarafından köye emir gelir. Köy o zamanlar Gökçesu nahiyesine bağlı olduğu için Jandarma Komutanı türbeyi mühürlemek üzere o dönemin köy muhtarı olan Hatip Hoca Yakup Öztürk'le birlikte türbeyi mühürleyip kapatır. Cemaat o gece (sabahleyin) camide namaz kılarken (yatsı namazı da olabilir) dışarıda bir patlama olur. Bir de bakarlar ki türbenin kapısı sonuna kadar açılmış ve çakılan tahta parçaları da parça parça olmuş. Muhtar durumu bildirmek üzere hemen evine gitmiş ve türbeyi mühürleyen Gökçesu Karakol Komutanına telefonda durumu izah etmiş. O da Muhtara, “Hiç dokunma türbe bundan böyle açık kalsın. Çünkü o zat beni bu gece sabaha kadar uyutmadı. Tam uyuya-*

cağım sırada kılıcını karnıma batıracaktı, hemen sıçradım kalktım ve sabaha kadar uyuyamadım.” demiş. Caminin girişinde bulunan 4 adet yuvarlak ağacın ardıç ağacı olduğu ve caminin ilk yapılışından günümüze kadar geldiği rivayet edilmektedir. Yakın tarihimizde şöyle bir olay gerçekleşmiş. Öğrencileriyle birlikte camiye ziyarete gelen bir bayan ziyaretçi, camiye girince bayılmış. Bir süre sonra ayılınca camiinin imamına Baba Hızır hazretleriyle görüştüğünü ve konuştuğunu söylemiş. Baba Hızır hazretleri kadına, kendisine ziyarete gelenlerin örtünmelerini söylemiş. Kendisinden başka burada iki arkadaşının daha olduğunu ve kendilerinin 3 kişi olarak bu köye geldiklerini, arkadaşının birisinin Şıh Veli Türbesinin bulunduğu bir yerde yattığını, diğer ikisinin de kızlar türbesinin bulunduğu yerde olduğunu bu köyde kendisine 3 kişinin inanmadığını anlatmış. Ziyaretçi bayanın dediğine göre: Baba Hızır Hazretleri uzun boylu, sarı saçlı ve sakallı, yeşil gözlü imiş. Rubuna Fatıha.”

*

YENİÇAĞA GÖLÜ EFSANESİ

Yeniçağa Gölü'nün olduğu yerde eskiden bir köy varmış. Bir gün yaşlı bir dilenci köye gelmiş. Bunun Hızır Aleyhisselam olduğu da söylenmektedir. Gelen kişinin elinde asası varmış ve o çok susamış. Köydeki bütün evlerin kapısını çalmış, insanlardan su istemiş. Kimse kadına bir bardak su vermemiş. Başka bir rivayette gözleme ve bazlama açan kadınlardan, karnı aç olduğu için bir şeyler talep etmiş. Hiç kimse oralı olmamış. En sonunda evin birinden bir kadın bu yaşlı dilenciye su vermiş. Başka bir rivayette de sırtında çocuğu sarılı olan bir kadın, kaynanasından habersiz bir şekilde gelen misafire gizlice ekmek vermiş. Hızır, geline dönerek “Kızım sakın arkana bakma, şu dağa doğru tırman!” demiş. Kesinlikle arkasına bakmamasını

söylemiş. Hızır asasını yere sıkıca üç kere vurmuş. Yer gök birbirine karışmış. Kadınların olduğu bölge sular altında kalmış. Dağa tırmanan gelin, merakını yenemeyip arkasını döndüğü an taşa dönüşmüş.

Başka bir rivayette köye gelen dilenci kendisine su veren geline şöyle demiş: “Buradan arkana bakmadan çık git. Burayı su basacak.” Dilenci köyden çıkar çıkmaz köyü su basmış ve köy sular altında kalmış. Dilenci çıkarken “Siz bana su vermediniz. Siz de sular altında kalın.” diye beddua etmiş.

2. Bölüm
BOLU'DA HİDİRELLEZ

BOLU'DA HİDİRELLEZ

Hıdırellez, eski kültürümüzde “Rûz-ı Hızır” veya “Hızır Günü” olarak da bilinmekteydi. Bu günler 6 Mayıs’tan itibaren başlar ve kasım ayının ilk haftasına kadar devam eder. Dolayısıyla Hıdırellez, aynı zamanda Hızır günleri olarak bilinen bu günlerle ilgilidir. Bu zaman diliminin başlangıcı Türkler arasında tarih boyunca kutlana gelmiştir. Anadolu’da Baba Hızır makamları, ona izafe edilen camiler, “Hıdırlık” adıyla bilinen mevkiler ve tepeler vardır.

Bu konuda Ahmet Yaşar Ocak’ın şu tespitlerini okuyalım:

“Hıdrellez merasimleri Hızır ile İlyâs’ın buluşmasına atfen hemen daima toplu olarak gerçekleştirildiği için bazı kasaba ve şehirlerin yakınında yeşillik bir mekândan oluşan ve “hıdırlık” denen, insanların bir arada yiyip içtiği, eğlendiği bir mesire yeri bulunur. Bu yerlerde icra edilen merasimler, eski devirlerde aynı zamanda evlenme yaşına gelmiş genç kız ve erkeklerin birbirlerini görüp beğenmelerine de imkân vermekteydi. Dolayısıyla hıdrellez merasimlerinin geleneksel Türk toplumlarında sosyal iletişim aracı olmak gibi pratik yönleri de bulunmaktaydı.”²¹

Bolu, Hıdırellez bakımından oldukça zengin bir kültüre ve hatıralara sahip bir yerdir. Gerek halk inanışlarında gerek sözlü edebî mahsullerde ve gerekse Hızır etrafında oluşan anlatılarda bu görülebilir. Bolu’dan derlenen Hıdırellez’le ilgili birkaç atasözü de bunu göstermektedir:

Hıdırellez’de yerde gökte kış kalmaz.

Hıdırellez’de mal kırdı kalsa da ölmez.

Hıdırellez’de değneği yere atsan sabaha ot bürür.²²

21 Ahmet Yaşar Ocak, “Hıdırellez”, TDVİA, C. 17, s. 314.

22 Yunus Baki Koçak, Bolu Atasözleri Deyimleri ve Bilmeceleri, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Ankara 2016, s. 49.

Hıdırellez'in Bolu'da tarihten bu yana çeşitli şekillerde yaşatıldığını ve önemli bir kültür birikiminin oluştuğunu görmekteyiz. Konuyla ilgili Zekiye Tütüncü Aydın'ın Bolu Halk Kültürü kitabında yer alan şu satırları okuyoruz:

"6 Mayıs Hıdırellez, Hızır ve İlyas Peygamberin yeryüzünde bulunduğu gündür. Bugün pikniğe gidilip salıncağa binilmektedir, böylece günahların atılacağına inanılmaktadır. Gece süt mayalanmadan bırakıldığında Hızır'ın geleceği ve süte dokunarak mayalanacağı düşünülmektedir. Eğer mayasız süt yoğurt olursa bir sene boyunca o yoğurttan birer parmak alınarak diğer yiyeceklere de sürülür. Kekik bitkisi Hıdırellez'den sonraki günlerde toplanırsa, şifalı olacağına inanılır. Genelde kutlamalar için suyun ve yeşillığın bol olduğu bir yer tercih edilir. Bir gün önceki akşam herhangi bir gül ağacının dibine küp gömülmekte ve sabah manilerle açılmaktadır. O gün hiçbir tarla, bahçe işi yapılmaz. Ev isteyenler evlerinin bahçesine ev, bebek isteyenler bezden bebekler yaparlar."²³

Zekiye Tütüncü Aydın kitabında Bolu geneli için Hıdırellez'le ilgili şunları söylüyor:

"Öncelikle 6 Mayıs'tan önce temizliğe başlanır. Hıdırellez günü yenilecek yemekler hazırlanır. Kesilmek üzere koyun kuzu bulundurulmaktadır. Sabah erken temiz ve özellikle beyaz giysiler giyilmektedir. Hızır'ın da o gün beyaz giydiğine inanılmaktadır. Aileler yeşillik, çayırılık, sulak yerlerde, yatır başlarında toplanarak eğlenirler. Bolu ilinde Hıdırellez günü tarla bahçe işleri yapılmaz, her türlü kötülüklerden uzak durulmaktadır. Gerede ilçesinde Esentepe mesire yerine eğlenilmeye gidilmektedir. Yatırlar ziyaret edilir. Gece, yumurtalar ve yemekler pişirilip hazırlanır, o gün çalışılmaz, davullu zurnalı eğlenceler düzenlenir ve ateş yakılır. Seben ilçesinde, bir gün önceden bırakılan süt, eğer yoğurt olmuşa bir yıl

23 Zekiye Tütüncü Aydın, Bolu Halk Kültürü, Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, II. Baskı, Ankara 2017, s. 79.

boyunca aynı yoğurttan maya olarak kullanılmaktadır. Olmamışsa ev halkı içer. Sebende çok içilen şifalı kekik çayının toplanması işi Hıdırellezden sonraya bırakılırsa daha şifalı olacağı inancı yaygındır. Mengen ilçesinde o gün ot yolunmaz, dal kırılmaz, ateş üzerinden atlanarak eğlenceler düzenlenir. Mudurnu ilçesinde Hıdırellez günü helva basılır, börekler yapılır ve kırlara gidilir. Kırmızı gül dibine bozuk para koyulup bir gün bekletildikten sonra o para bir yıl cepte taşınır. Böylece cüzdana bereket geleceğine inanılmaktadır. Evlerde kara böcek olur düşüncesiyle toz süpürülmez. Göynük'te mayasız bırakılan süt yiyeceklere bulaşır. Hıdırellez günü yılan gelir düşüncesiyle evlere odun getirilmez. O gün dikilen fasulyeler kurtlu olur. İçine yüzük konularak gül dibine gömülen küp manilerle açılır. Bolu'da üç yol çatına genç kızlar evlenmek için taş taş üstüne koyarlar ve dilek tutarlar, ağaç kaşıklar ateşe atılır, yanmayan kaşık varsa Hızır'ın uğrayıp o kaşıkla yemek yediğine işaretir. Göynük'te hemen tüm köylerde, Mayıs ve Haziran aylarında pilav dökülür. Buna bir kısım köyler 'hayır pilavı' der, bir kısım köyler 'Hıdırellez pilavı' der. Köyünde yatır türbe olanlar bu pilavı mutlaka yapar, hiç bırakmaz. Masrafları halk karşılar, genelde her evden bulgur toplanır, yağ toplanır. Büyük hayvan sahipleri gelir bir hayvan bahşiş eder, hayvan kesilir. Hıdırellezden önce kesinlikle yapılmaz, Hıdırellezden sonra yapılır. Pilav, ayran, pide ikram edilir."²⁴

Bizim de Bolu'nun ilçelerinde yaptığımız araştırmalarımızda Hıdırellez'le ilgili bazı tespitlerimiz oldu. Bunları aşağıda vermek istiyoruz:

Dörtdivan'da önceleri var olduğunu düşündüğümüz Hıdırellez kültürü çeşitli şekillerde yaşatılmıştır. Ne yazık ki, günümüzde bu kültür yok olmaya yüz tutmuştur. Bu konunun ilçede

24 Zekiye Tütüncü Aydın, Bolu Halk Kültürü, Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, II. Baskı, Ankara 2017, s. 79-80.

ilgili olduğu birkaç husus var. Bunlardan birincisi Dörtdivan'da "Baba Hızır" adıyla anılan ve artık bu ismin pek kullanılmadığı camilerdir.

Dörtdivan'da Hıdırellez kültürünü yansıtan durumlardan bir tanesi Ümmî Kemâl hazretleriyle ilgili bir anlatıdır. Rivayete göre yılın belirli bir gününde Himmet Dede, Şih Şehriban ve Ümmî Kemal bir araya gelmekte ve buluşmaktadır. Onların yürüdükleri yol yemyeşil olmaktadır. Bu rivayet bize "Hızır'ın gezdiği yerde ot biter!" sözünü hatırlattı. Ayrıca bilindiği gibi her yıl Hızır ve İlyas peygamberlerin bir araya geldiğini, bir araya gelişin Hıdırellez kültürünün esasını oluşturduğunu ve böyle bir inanışın olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla bu anlatı, aslında Hızır ve İlyas peygamberler için anlatılan bir rivayetin bu erenler üzerinden yeniden üretilmesi şeklinde kendini göstermektedir.

Dörtdivan kültürünün Hıdırellez kültürüyle olan ilgisi bunlarla sınırlı değildir. Ali Rıza Ünlü, Tarih Boyunca Gerede kitabında Dörtdivan'ın Göbüler Köyü'nde bir yılanlı çeşmeden söz etmektedir. Hızır günü, yılanlar bu çeşmede bir araya gelmektedir. Ünlü, eserinde Göbüler'deki bu eski çeşme harabesi hakkında şunları söyler:

"Burasını bizzat tedkik ettim, oldukça geniş ve çayırılık, doğu ve güney tarafları hafif yüksek tepe olan bu mevkiye eski devirlere aid bir çeşme harabesi var. Su; yontma taşlarla yapılmış algından gelmektedir, oldukça muntazam yapılmıştır. Suyun güneydoğudan doğru geldiği ve yere yatıp da toprak üzerine kulağını koyarak dinlediği vakit kuvvetli bir suyun yeraltından gittiği, suyun verdiği sedadan anlaşılmaktadır. Fakat duyulan su sedasına nazaran çeşmeye gelen miktar, ancak dörtte bir raddesindedir. Bu suyun nereye gittiği malum olmadığı gibi, civarda da çıktığı bir yer yoktur. Çeşmenin vaktiyle çok mun-

tazam olduğu ve önünde havuzu ve sair binalar bulunduğu kalmıtlardan anlaşılmaktadır. Ruzi hızır günü (Hıdırellez günü) çıktığı, yukarda yazılan yılanların ancak o güne mahsus olup başka günlerde görünmedikleri şübhesizdir. Fakat bu su köye açıktan gelir ve bazan da gayet ufacık siyah yılan yavrularının aktığı da görülmektedir.²⁵

Hızır inancıyla ilgili bir uygulamaya Dörtdivan'da yağmur duası esnasında da rastlanır. Bu uygulama şöyledir: Dörtdivan'da bulunan Kırklar Türbesi'ne yağmur duası için çıkılmaktadır. Bunun için önce Çavuşlar Camii (Cuma Camii)'nde bir duyuru yapılır. Vakit geldiğinde Dörtdivanlılar köy köy Kırklar Makamı'nda bir araya gelir. Kurbanlar kesilir, dualar edilir. Pırlav ve et yenir. Erkekler ve çocuklar burada ceketlerini ters giyerler. Avuç içleri yere gelecek şekilde dua ederler. Bu arada taş toplanır. Toplanan kırk taş bir hoca tarafından üzerlerine dua okunarak bir çuvala doldurulur. Hoca bu sırada "Okuyan ben değilim, Hızır Aleyhisselam!" der. Bu taşlar bir gölete doldurulur. Batmayan taşlar batırmaya çalışılır. Buna rağmen taşlardan bazısı batmazsa bu durum duaların kabul olduğunun işareti kabul edilir.²⁶

Dolayısıyla bütün bu bilgiler Dörtdivan'da daha öncesinde bir Hıdırellez kültürünün olduğunu göstermektedir. Muhtemelen daha önceleri Hıdırellez bu topraklarda bir bayram havası içerisinde kutlanmaktaydı. Burası kadim bir Oğuz yurdu olduğuna göre Hıdırellez'in asırlar boyunca burada yaşatılmış olması gerekmektedir. Türklerin tabiatla kurduğu güçlü bağın izlerini anlamamıza yardım eden Hıdırellez kültürü ne yazık ki günümüzde Dörtdivan'da sosyal hayattan çekilmiş durumdadır.

25 Ali Rıza Ünlü, Tarih Boyunca Gerede, Osmanlıcadan Akt: Ömer Cevahircioğlu, Haz. Adem Çevik, İstanbul 2000, s. 85.

26 Tülay Uğuzman Er, Dörtdivan Kasabasının Sosyal ve Kültürel Araştırması, Ankara 2000, s. 115-116.

Hıdrellez'le beraber bizim burada kaydetmek istediğimiz bir husus, özellikle yağmur duasına çıkmak bâbında Gerede ve köylerinde karşılaşılan bir uygulamadır. Buna "Göde Göde" demek herhalde uygundur. Gerede'yle beraber Bolu'nun farklı ilçelerinde buna benzer uygulamaların olduğu görülmektedir. Buna göre yağmur duasına çıkılacağı zamanlarda her evden ekmek, yumurta toplanır. Toplanan yiyeceklerle de yemek yapılır. Bunlar toplu bir şekilde yenir. Yiyecekler toplanırken dua mahiyetinde şu tekerleme söylenir:

Göde göde göl olsun
Evlerin önü sel olsun
Arpa da buğday bol olsun

Bunun Gerede'de eski zamanlardaki birlik ve dirlik ruhundan beslenen bir yağmur duası ritüeli olduğu söylenebilir.

Bolu gibi tabiatla böylesine haşır neşir olunan bir yerde yağmur duası ve Hıdrellez başta olmak üzere tarihte doğa unsurları, olayları ve mevsimsel dönemler ve döngüler etrafında birçok inanış ve uygulamanın geliştiğini tahmin etmek elbette zor değildir. Gerede de bu açıdan bir zamanlar oldukça zengin inanış ve uygulamalara ev sahipliği yapan bir yerdir.

Gerede'de tabiatla ilgili ortaya çıkan inanış ve uygulamaların görüldüğü önemli günlerden bir tanesi bu Hıdrellez'dir. Hıdrellez 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanır. Hıdrellez'in kelime olarak Gerede'de "bolluk, bereket" gibi anlamlara geldiği kabul edilir. Bugünde dilekler tutulur, talepler bir kâğıda yazılır ve bunlar bir gül fidanının dibine konur. Bu kâğıdın hafif açık bir şekilde gömülmesine dikkat edilir. Gül fidanının dibine gömülen dilekler eğer kabul olduysa o fidana kurdele bağlanır. İsteyen kimseler bolluk ve bereket olsun diye eskiden toprağa

hurma çekirdeği de gömermiş. O kâğıt gül fidanının dibinde bir gün bekletilir. Ertesi gün ise akan bir suya bakılır.

Başka bir söylentiye göre ise o gece yatmadan önce tuz yenir. Rüyada görünen kimse evlenilecek kişi olarak kabul edilir. Bir başka kaynak kişinin belirttiğine göre ise yatmadan önce bit tutam tuz yenir. Susayan kimseye rüyasında kim su verirse o kişinin gördüğü kişiyle evleneceğine inanılır.

Eskiden Hıdrellez günü yemekler hazırlanır ve kırlara, me-sire yerlerine çıkılmış. O gün özellikle yumurta haşlanmış. Hıdrellez günü bolluk ve bereket olsun diye beyaz elbiseler giyilmiş. Beyaz elbiseler giymek aynı zamanda “su gibi ber-rak ve temiz olma” anlamına gelmektedir. Hıdrellez günü yine bolluk, bereket olsun diye evden dışarı çıkamayan yaşlı kimse-ler ziyaret edilir ve onların duaları alınmıştır. İmkânı olan bazı kimseler Mengen’de bulunan Babahızır Köyü’ndeki Baba Hı-zır makamını ziyaret ederlermiş. Burada dualar edilmiştir.

Gerede çevresinde bulunan Baba Hızır makamları da bizce bu geleneğin tarihte burada yaşadığına dâir önemli işaretler-dendir. Her ikisi de önceden Gerede’ye bağlı bulunan Dört-di-van ve Mengen ilçelerinde birer Baba Hızır makamının olduğu bilinmektedir. Geredelilerin bu yerleri ziyaret ettikleri ve buralarda dua edip dileklerde buldukları anlaşılıyor. Bu ziyaret-lerin en azından bir kısmının Hıdrellez günlerinde yapıldığını tahmin edebiliriz.

Sonuç olarak Bolu ve ilçeleri, Hıdrellez kültürünün bir za-manlar belli bir kültürel zenginlik içerisinde yaşadığı yerler olarak dikkat çekmektedir. Ritüellerin bir kısmı bugün de de-vam etmektedir. Ancak günümüzde büyük ölçüde bu gelene-ğin unutulmaya yüz tuttuğunu görmekteyiz.

3. Bölüm
BABA HIZIR'A ŞİİRLER

BABA HIZIR

Vardım Baba Hızır'ın o türbesine
 Buram buram manevi hava kokuyor
 Sanki bir şey okuyun hep dercesine
 Gelen bir Fatıha, üç ihlas okuyor

Baba Hızır, bu köye vermiş adını,
 Zikretmişler hep dilden dile yadını,
 Varsa orda anlarsın iman tadını,
 Buram buram manevi hava kokuyor.

Türkmen erenlerinden yüce zat gelmiş,
 Hak'la halk arasına irtibat gelmiş.
 O yöreye bereket gelmiş, tat gelmiş,
 Buram buram manevi hava kokuyor.

Gel, ya Hızır, ya Hızır nidasıyla gel,
 Lailahe illellah sadasıyla gel
 Ey dost! Mevlana, Yunus edasıyla gel
 Buram buram manevi hava kokuyor

Gel, sen de ziyaret et Hızır Baba'yı,
 Dua et, al hissene düşecek payı.
 Başka bulursun burda suyu, havayı,
 Buram buram manevi hava kokuyor

Burda yatan tarihin mümtaz kişisi,
 Ziyaret, kalp cilası, ruhun neşesi.
 Baba Hızır, sanki bir Cennet köşesi,
 Buram buram manevi hava kokuyor²⁷

27 Mustafa Turan'ın Şafak Sökerken adlı şiir kitabından nakleden Ethem Demirci (Haz.), Aşçılar Diyarı Mengen Baba Hızır, Bolu 1999, s. 53.

BABA HIZIR TÜRBEŞİ

Yeter ki erenlere merâmın olsun
Son demde şehadet kelâmın olsun
Ey yolcu! Senin de bir selâmın olsun
Babahızır türbesine.

Rabbimiz Cennetle nişan takıyor
Has kullarına rahmetle bakıyor
Adeta insanlar sel olmuş akıyor
Babahızır türbesine.

Bak gün akşam oluyor, deme erken
Haziran'da Hızır pilavı pişerken
Sen de gel, kalplere cemre düşerken,
Babahızır türbesine.

Burda acılar bitip elemeler dinliyor
Erenler her zaman uğraşıp didiniyor
Semadan nice melekler iniyor
Babahızır türbesine.

*Mustafa Turan*²⁸

28 Ethem Demirci (Haz.), Aşçılar Diyarı Mengen Baba Hızır, Bolu 1999, s. 53.

BABA HIZIR

Bir gün ak abalı derviş
Bizim Dörtdivan'a gelmiş
Ona derler Baba Hızır
Ârifmiş nefsini bilmiş

Ak sakallı bir pîr imiş
Elinde âsâ yürür imiş
Nerde bir muhtâc varsa
Baba Hızır, hâzır imiş

Gelmiş bakmış dört bir yana
Selâm vermiş her bir cânâ
Eksik gedik ne var ise
Söylemişler herkes ona

Baba Hızır derviş kişi
Hakka ibadettir işi
Kalbi bir şey murâd etse
Deler imiş dağı taşı

Bir de bakmış Baba Hızır
Bir kişi var taşlar taşır
Bakıp yorgun işçilere
O mahalle gidip varır

Önce selâm sonra kelâm
Mâlûm olmuş ona merâm
Sormuş Baba, dertlerini
Taşlar bitmiş cümle tamam

Sabah olmuş gelmiş herkes
Meğer Baba etmiş nefes
Taşlar orda hep yığılmış
“Oğul” demiş “Görme abes!”

Bakarlar ki taşlar hazır
Var bu işte elbette sır
Getirmiş bu taşları
Gece gündüz Baba Hızır

Az gitmeden çok bitmeden
Malzemeler hiç yitmeden
Bitirmişler bu camiye
Gönülleri incitmeden

Anlamışlar himmetidir
Baba Hızır rahmetidir
Gelmiş yapmış bu camiyi
Bu da onun hizmetidir

Baba Hızır göçüp gitmiş
Âhirinde burda yitmiş
Hüzünlenmiş tüm gönüller
Kalpte sanki mecal bitmiş

Sırlamışlar bu avluya
Hay'dan gelen gider Hü'ya
Baba Hızır ârif kişi
Benzer imiş bir yolcuya

Yücelerde adı onun
Gönüldedir yâdı onun
Âşık isen hiç unutma
Yetişir imdâdı onun²⁹

29 Yasin Şen, Yesi'den Anadolu'ya, Sonçağ Yayınları, Ankara 2021, s. 74-76.

BABA HIZIR'IN MEZARI

Evvel kadim bir zamanda
Bir er varmış Dörtdivan'da
Ona denmiş Baba Hızır
Makamı vardır her yanda

Baba Hızır bir yaşamış
Bu âlemde pîr yaşamış
Hâzır imiş her sevene
Dost bâğında gür yaşamış

Göçmüş gitmiş Baba Hızır
Gayrı onu kimler tanır
Silmiş âlemden adını
Sanki dünya olmuş sağır

Baba Hızır mezarını
Harap kılıp her yerini
Koyup câmi avlusuna
Ayırmışlar birbirini

Geçmiş burda nice zaman
Kaplamış göğü bir duman
Âlem dolu yağmur olmuş
Öyle yağmış ki el-aman

Gök gürlemiş yer yarılmış
Toprak tüm suya karılmış
Bir yağmış ki Dörtdivan'a
Seller her yana yayılmış

Âciz kalmış her bir kişi
Seller almış dağı taşı
Cami bile olmuş harap
Nedir bu Allah'ın işi

Malûm olmuş bir kâmile
Baba Hızır gelmiş dile
Rüyasında demiş ona
Cümle âlem bunu bile

Kabrimi câmiye alın
Bu yağmurdan sâlim kalın
Eğer böyle kılmazsanız
Akan selden ibret alın

Uyanınca ermiş kişi
Mezar olmuş onun işi
İçeri alınmış mezar
Sâlim olmuş erkek dişi

Büyük âdem büyük âlem
Yâda gelirse dembedem
Himmet eder sevenine
Sevinirmiş cümle âdem

Baba Hızır himmetine
Eriştirsin cennetine
Esirgesin bizi Mevlam
Baba Hızır hürmetine³⁰

30 Yasin Şen, Yesi'den Anadolu'ya, Sonçağ Yayınları, Ankara 2021, s. 77-79.

BABA HIZIR HİMMET EYLE

Geldik bugün huzûruna
Baba Hızır himmet eyle
Bakma kulun kusûruna
Baba Hızır himmet eyle

Hak Teâlâ benim virdim
Gönül yakar türlü derdim
Gelip burda seni bildim
Baba Hızır himmet eyle

Nihayetsiz günâhım var
Dilde her gün bir âhım var
Senin gibi penâhım var
Baba Hızır himmet eyle

Nefs elinden kaldık nâçâr
Zaman fırsat elden uçar
Belki bize kapı açar
Baba Hızır himmet eyle

Neleri var Hak yolunun
İçi dertli her kulunun
Derdi büyük gam ilinin
Baba Hızır himmet eyle

Yasin ŞEN, 17 Ekim 2021.

BABA HIZIR'IN HUZURUNDA

Muhtaçlara fukaraya
Eder himmet Hızır Baba
Gariplere gurebâya
Ulu nimet Hızır Baba

Maksadımız ziyarettir
Muradımız mağfirettir
Umdüğümüz beşarettir
Bize lutfet Hızır Baba

Çıktık yola geldik sana
Himmet eyle n'olur bana
Arıyorum yana yana
Sende izzet Hızır Baba

Hadden fazla günâhımız
Doğsun artık sabahımız
Eksilir mi şu âhımız
Var mı kısmet Hızır Baba

Derdi oktur Őu kulların
Zenginlerin yoksulların
İmdadısın bu illerin
Medet medet Hızır Baba

Kederlerden yorgun kaldık
Ayrılıkla nasıl dolduk
icek idik atıktı solduk
Uzun mddet Hızır Baba

Ziyaretin erdem olur
Őu kalplerde bir dem olur
Gnlmze merhem olur
Bir merhamet Hızır Baba

Yasin ŞEN, 7 Mart 2023

KAYNAKÇA

Kitap

Ahmet Yaşar Ocak, *İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır İlyas Kültü*, Türk Kültürü Araştırma Enst.tüsü Yay., Ankara 1985.

Ali Rıza Ünlü, *Tarih Boyunca Gerede, Osmanlıcadan*, Akt: Ömer Cevahircioğlu, İstanbul 2000.

Ethem Demirci (Haz.), *Aşçılar Diyarı Mengen Baba Hızır*, Bolu 1999.

Haktan Kaplan, *Türk Kültüründe Ziyaret Olgusu -Bolu ve Düzce Örneği-*, Palet Yayınları, Konya 2022.

Harid Fedai, *Kıbrıslı Âşık Kenzi Divanı I (Kasideler, Tarihler)*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, (Yer yok), 1989.

İbrahim Hâs Halvetî, *Erenler Kitabı Tezkiretü'l-Hâs*, Hazırlayanlar: Mustafa Tatcı-Musa Yıldız-Yasin Şen, İstanbul 2017.

Mustafa Tatcı, *Hazret-i Pir'den Cemâleddîn Azîze Halvetî Şabâniler*, H Yayınları, İstanbul 2024.

Tülay Uğuzman Er, *Dörtdivan Kasabasının Sosyal ve Kültürel Araştırması*, Ankara 2000.

Yasin ŞEN, *Dörtdivan Kültür Atlası*, Tunçay Yayınları, Ankara 2021.

Yasin ŞEN, *Dörtdivanlı Hilmi -Hayatı-Sanatı-Şiirleri-*, Ankara 2023.

Yasin ŞEN, *Koroğlu Diyarı Dörtdivan'dan Makaleler, Denemeler, Derlemeler, Söyleşiler, Meneviş Yayınları*, Ankara 2022.

Yasin ŞEN, *Yesi'den Anadolu'ya -Şiirler-*, Sonçağ Yayınları, Ankara 2021.

Yunus Baki Koçak, Bolu Atasözleri Deyimleri ve Bilmeceleri, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Ankara 2016.

Zekiye Tütüncü Aydın, Bolu Halk Kültürü, Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, II. Baskı, Ankara 2017.

Makale

Bilginer Onan, “Baba Hızır”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Y. 2003, C. IX, S. 27, s. 162.

Halilullah Özcan, “Dörtdivan’la İlgili Birkaç Vesika”, DİVAN-KAV Bülteni, S. 11, Ağustos 2008, s. 10.

Yasin ŞEN, “Bolu Dörtdivan’da Bulunan Baba Hızır Makamları”, *Kültür Çağlayanı Eğitim, Kültür, Sanat, Edebiyat ve Halkbilimi Dergisi*, Mart-Nisan 2021, Yıl 12, S. 68, s. 31-33.

Yasin ŞEN, “Bolu/Mengen’deki Baba Hızır Makamı”, *Kültür Çağlayanı Dergisi*, Yıl 13, Sayı 76, Eylül-Ekim 2022, s. 30-32.

Ansiklopedi Maddeleri

Ahmet Yaşar Ocak, “Hıdrellez”, TDVİA, C. 17, s. 313-315.

Cemal Kurnaz, “Hızır” (Edebiyat), TDVİA, C. 17, s. 411-412.

İlyas Çelebi, “Hızır”, TDVİA, C. 17, s. 406-409.

Süleyman Uludağ, “Hızır” (Tasavvuf ve Halk İnancı), TDVİA, C. 17, s. 409-411.

Çevrimiçi Kaynaklar

Yasin ŞEN, “Baba Hızır Dörtdivan’da”, Dörtdivan Dünyası, 19 Kasım 2020. (<https://www.dortdivandunyasi.com/yazarlar/yazi/baba-hizir-dortdivan-da-342.html>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Baba Hızır’ın Mezarı”, Dörtdivan Dünyası, 16 Mart 2021. [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Baba Hızır’ın Mezarı”, *Haberlerafyon*, 20 Aralık 2021. [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Baba Hızır”, *Haberlerafyon*, 20 Aralık 2021. (<https://www.haberlerafyon.com/baba-hizir/>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Bolu Dörtdivan’da Bulunan Baba Hızır Makâmı”, *Kırmızılar*, 20 Mart 2022. (<https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/guncel-yazilar3/6764-bolu-dortdivan-da-bulunan-baba-hizir-makamlari>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Dörtdivan’da Baba Hızır Makâmı”, *Dörtdivan Dünyası*, 17 Kasım 2020. [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Dörtdivan’da Hıdırellez Kültürü”, T.C. MEB Bolu Dörtdivan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, (<https://dortdivan.meb.gov.tr/www/dortdivanda-Hidirellez-kulturu/icerik/279>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Mengen’deki Baba Hızır Camii Haziresi”, *Haberlerafyon*, 16 Aralık 2021. (<https://www.haberlerafyon.com/mengen-deki-baba-hizir-camii-haziresi/>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Mengen’deki Baba Hızır Camii Haziresi”, *Mengen. Gen. Tr*, 17 Aralık 2021. (<https://mengen.gen.tr/mengende-ki-baba-hizir-haziresi-yasin-sen-17.12.2021-112739.html>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Mengen’deki Baba Hızır Türbesi”, *Dörtdivan Dünyası*, 22 Nisan 2021. [Erişim Tarihi: 05.05.2023]. (<https://dortdivan-dunyasi.com/yazarlar/yazi/mengen-deki-baba-hizir-turbesi-443.html>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

Yasin ŞEN, “Mengen’in Baba Hızır Köyü’nde Bir Gün”, *Mengen.gen.tr* (<https://mengen.gen.tr/mengenin-babahizir-koyunde-bir-gun-yasin-sen-08.12.2021-12582.html>). [Erişim Tarihi: 05.05.2023].

EKLER

Ek-1

DÖRTDİVAN ÇAVUŞLAR CAMİİ'NDEKİ İKİ KİTABE

Çavuşlar Camii Dörtdivan'ın en eski camisi olarak bilinir. Camiyle ilgili en eski belge 1670'li yıllara kadar uzanmaktadır. Dolayısıyla şimdiki bilgilerimize göre caminin en az üç yüz elli yıllık bir geçmişi vardır.

Bu cami, tarihte farklı isimlerle anılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde Cuma Camii, Alaca Mescid, Baba Hızır Camii olarak bilinmekteydi. Günümüzde Çavuşlar Camii yanında Cuma Camii veya Merkez Camii de denmektedir.

Çavuşlar Camii'nin yanında daha önce bir medrese olduğu caminin vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Cami, bu vakfiyede Alaca Mescid diye geçmektedir. Caminin hemen yanındaki medresenin de Baba Hızır Medresesi diye anıldığı bu vakfiyeden anlaşılmaktadır. Bu medrese daha sonraki zamanlarda yıkılmış ve ondan geriye hiçbir şey kalmamıştır. Sadece caminin doğu tarafındaki sokağın adı Baba Hızır Sokağı adıyla kalmıştır.

Caminin iki girişi bulunmaktadır. Bu girişlerden doğu kısmındaki kapının üzerinde yer alan Osmanlıca kitabeler dikkat çekmektedir. Yalnız bunlar, kullanılan boya yüzünden aşınmış gibidir. Bu yazıda bu kitabeler üzerinde durulacaktır.

İlk kitabe cami girişinin sağında ve yukarıda bulunmaktadır. Okunuşu şöyledir:

Hudâ eylesin(?) âbâd ebed Allah
Erişdi çün ana tevfik-i Allah
Bânî-i sânisî Sâlih Paşa kim
Olaydı râh-ı Hakk'a sa'yi her gâh
Bu câmi'î behişt-misâl yapdı
Bedel vire Hudâ cennetde hem câh
Bin iki yüz otuz altı senesi
Tamâm oldu didi eş-şükrilillah

1236 (1821)

Yukarıdaki tarih kitabesi dört beyitli bir şiir şeklinde tan-
zım olunmuştur. Bu kitabeye göre caminin bu, ikinci yapılışı-
dır. Camiyi ikinci kez yaptıran ise Sâlih Paşa'dır. Cami, Hicri
olarak 1236, Milâdî olarak 1821 senesinde yani bundan tam iki
yüz sene önce yaptırılmıştır.

Caminin bu ikinci yapılışı olduğuna göre demek ki burada
daha önce bir cami daha vardı ve harap duruma düşmüştü. Bu
sebeple böyle ikinci defa bir cami yapılması veya var olanın
tamir edilmesi zarureti ortaya çıkmıştı. O hâlde ilk caminin
yapılışını en azından 1700'lü yıllara, hatta daha öncelere götür-
mede bir beis görünmüyor.

İlkine göre yazıları biraz bozulmuş ikinci kitabenin ise oku-
nuşu şöyledir:

Hamdülillah olur mevlîde hürmeti
Baba Hızır hazretinin himmeti
Ta'mîr-i sâni' (.....)
Oldı esbâb Sâlih Paşa hazreti
Sâlisen ta'mîre gayret idüp

Cümle ahâliler merhameti
 Târihi bin iki yüz doksan bâ-şek
 Evsatında oldu işte temmeti

Bu ikinci kitabe tamir kitabesidir. Bu kitabe, caminin eski ismine atıfta bulunan Baba Hızır ismi geçmesi açısından önemlidir. Cami 1290 senesinde üçüncü kez tamir görmüştür. Bu yıl, milâdî olarak 1874 senesine tekabül etmektedir. Camiyle ilgili bilgi verilen kaynaklarda 1874 yılı, yapım yılı olarak verilmektedir. Kitabeler de göstermektedir ki, bu cami en azından 1821 senesinde yapılmış veya iyi bir tamir görmüştür.

İlk kitabede Salih Paşa'nın burayı ikinci kez inşa ettirdiği söyleniyor. 1874 senesinde de üçüncü kez tamir görmüştür. 1821 yılının bu kitabede caminin tamir edildiği yıl olarak kabul edildiği anlaşılıyor. Üçüncü tamirde halkın da iştirak ettiği söyleniyor.

Çavuşlar Camii içerisinde bir de bir mezar kitabesi vardır. Alt tarafı kırık olan bu kitabenin kime ait olduğu belli değildir. Burada sadece şu satırlar okunabilmektedir: “Âh Mine'l-Mevt/ Garik-i bahr-i isyânım / Ki muhtâc-ı îşânım / Yüzüme urma günâhım / Yâ Rab bî-mecâlim / Tutup gâh ki rûy-ı siyâhım ...”

Kitabenin bundan sonraki kısmı yoktur.

Çavuşlar Camii, eski adıyla Baba Hızır Camii, Dörtdivan'ın tarihî değerlerinden birisidir. Bu hususta gerekli çalışmaların yapılıp gelen geçen kimselerin aynı zamanda bu tarihî kıymete uğramaları ve buradaki havayı teneffüs etmeleri yerinde olurdu.

Ek-2

DÖRTDİVAN

ÇAVUŞLAR CAMİİYLE İLGİLİ

EN ESKİ OSMANLICA BELGE

Dörtdivan Çavuşlar Camii, ilçede hatta Bolu'da bulunan ve Osmanlı Devleti döneminde yapılan en eski tarihi yapılardan birisi durumundadır. Bu camii kaynaklarda Baba Hızır Camii olarak geçmektedir.

Devlet Arşivleri'nde camiyle ilgili bazı belgelere rastlayabiliyoruz. Bunlardan birisi Hicrî 1090, Miladî 1679 senesine ait aşağıdaki belgedir. Bu belgede caminin imam hatipliğine Abbas Halife adında biri tayin edilmektedir:

“Bolu Kazası Nâibine Arzdur

Kaza-i mezbur mülhakatında Dörtdivan nâhiyesinde Baba Hızır Camii'nin hitâbeti mahlûl olmağın müstehak olan Abbas Halifeye sıdk u 'inâyet buyrulmak ricâsını arz ider.

Emr ü ferman şevketlü kerâmetlü ve muhabbetlü padişahındur.”

Bu tayinin alt kısmında arzıhal yer almaktadır. “... Bolu kazası mülhakatında Dörtdivan nâhiyesinde vâki Baba Hızır kuddüse sırrıhu binâ eylediği câmî-i şerîfin hatîbi olan İbrahim Halife fevt olup yeri hâlî vü mu'attal kalmağın yerine (...) vâki' Abbas Halife her vechile mahal ü müstahak olmağla ...” şeklinde devam eden bu dilekçede Dörtdivan'daki Baba

Hızır Camii, yani bugünkü Çavuşlar Camii imam hatipliği boş kaldığından Abbas Halife'nin oraya tayin edilmesi talep edilmektedir.

Yukarıdaki kısımla da bu tayinin gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Bu belgenin önemi Dörtdivan merkezde bulunan Çavuşlar Camii'nin tarihini en az üç yüz elli yıl geriye götürmesindedir. Bu tarihi daha eskiye götürmenin mümkün olduğu anlaşılacakla beraber bu hususla ilgili elde yeterli malumat yoktur. Fakat 1679 senesinde camiye, vefat eden İbrahim Halife'nin yerine başka bir imam tayin edildiğine göre tarihi daha eskilere götürmede bir sakınca görünmemektedir.

Belgedeki ikinci bir husus dilekçede caminin Baba Hızır tarafından yapıldığının belirtilmiş olmasıdır. Bu da şüpheye yer bırakmayacak şekilde Çavuşlar Camii'nin Baba Hızır'la kuvvetli bir bağının olduğunu, hatta caminin ilk olarak Baba Hızır tarafından yaptırıldığını ve içerideki yatacın muhtemelen Baba Hızır'a ait olduğunu göstermektedir. Bu durumda Çavuşlar Camii'nin Bolu'nun en eski camilerinden ve kıymetli tarihî eserlerinden biri olduğu netlik kazanmaktadır.

Ek-3

MENGEN'İN BABA HIZIR KÖYÜ'NDE BİR GÜN

Mengen'in Babahızır Köyü'ndeyim. Köy sessiz. Pek kimse-ler yok. Koca köyde gördüğüm hepi topu dört kişi...

Köyün içinde geziyorum. Muhteşem bir güzellik. Karşıda yeşil bir alan gördüm. Sanırım köyün merası. Oraya doğru yürüyorum. Yol boyunca çocukluğum aklıma geliyor. Her yer ve her şey nasıl doğal, nasıl güzel! Harabeye dönmüş bir ev gördüm. Yıkıldı yıkılacak. Yoldan birkaç fotoğraf aldım. Yetmedi sağından solundan birkaç tane daha... Sonra evin birkaç metre yakınında durup diz çöküp uzun uzadıya düşündüm.

Evin temelinden koca koca ağaçlar büyümüş. Yanında belki odunluk olarak kullanılan bir yapı tamamen çökmüş. Evin çatısının bir tarafı da inmiş. Yakınında durmak bile tehlikeli. Onca hatıraya hürmeten durdum yakınında. O söyledi ben dinledim. Sonra evin hemen arkasında uzanan yeşil düzlüklere baktım. Bir çocuğun, hatta bir çocukluğun yurdu olabilirdi şu yeşil mesafeler. Kimsesiz ve sahipsiz. Sonra yukarıya doğru yürüdüm. O yeşil düzlüklerin üst kısmında iki büyük ceviz ağacı vardı. Ağaçta birkaç sincap yuva yapmış. Beni görünce sarmaşıkların arasında belirdiler. Bir tanesini iyice gördüm. Sonra biraz daha yürüdüm. Yeşil düzlüklerine dâhil olduğum evin yakınında, üstünden geçtiğim telden atlayarak yine yola dâhil oldum. Yol boyunca yapraklarını yerlere sermiş kocaman ceviz ağaçlarıyla karşılaştım yine. Yolun hemen alt tarafında sürülmüş bir tarla... Ve tarlanın bazı kısımlarında bizim köyde pancar dediğimiz karalahana... Köyümdeyim sandım. Bir tabiat köşesi ruhuma

ve hatıralarıma ancak bu kadar âşinâ olabilir!

Biraz daha yürüyünce beni merada otlayan sürünün köpekleri karşıladı... Kocaman dört adet köpek. Yavaş yavaş üzerime geliyorlar. Köpeklerden korkmam genelde. Fakat bunlardan biraz çekindim doğrusu. Elime bir sopa aldım. Üzerlerine gidip merada yürümeye başladım. Onlar da hafif geri çekildi. Ben kendi istikametime gidince daha fazla ilgilenmediler benimle.

Ben hâkim bir yerden köyün ve Baba Hızır Camii'nin birkaç fotoğrafını aldım. Sonra tekrar yola atlayıp köyün içine yürüdüm. Etrafta yine kimsecikler yoktu. Caminin hemen üst tarafında gasilhane olduğu yazan kocaman bir bina vardı. Önünde de oturacak yerler. Gayet güzeldi. Biraz oturup dinlendim. Baktım o sırada bir abla camiye doğru geliyor. Caminin önündeki mezarlıkta bir mezarın yanında dua ediyordu. Yakınına kadar gittim. Ziyaretini bitirdiğine kanaat getirince selam verip köy hakkında bilgi almak istediğimi söyledim. Ziyaret ettiği mezar ablanın babasınınmış. Mayıs ayında vefat etmiş. Bilahere vefat eden bu amcanın halk kültürü açısından bir zenginlik olduğunu, vefatının büyük bir kayıp olduğunu anlayacaktım.

Bana abla, biraz Baba Hızır'dan söz etti. Kendisinin İstanbul'un fethine gelen askerlerden biri olduğuna dâir bir rivayetten bahsetti. Burasının bir üst gibi kullanıldığını söyledi. Bir rivayet ise Baba Hızır'ın camiye yapı malzemelerini getirmesiyle ilgiliydi. Benim asıl dikkatimi çeken ablanın anlattığı Baba Hızır'la ilgili iki yaşanmış olaydı. Birini bizzat kendi yaşamış. Şöyle: Abla on bir, on iki yaşlarında. Babasıyla beraber camiye geliyor. Babası içeride namaz kılıyor. Kendisi de cami önündeki oturma yerlerinde oturuyor. Bir ses geliyor içeriden şangır şangır diye... Abla korkuyor. Babasına çağırıyor. Fakat adam namazda. Sesler devam edince hemen evine kaçıyor. Durumu

evdekilere anlatıyor. Babası eve gelince durumu ona soruyorlar. Adam namaz sırasında yanına Baba Hızır'ın geldiğini, başını bile kaldıramadığını, selam verince gözleri ayakuçlarında olduğu hâlde arka arka çıktığını söylüyor.

Ablanın anlattıklarından birisi de çocuğu olmayan bir kadının ziyaretiyle ilgili. Bir kadın kocasıyla beraber burayı ziyaret ediyor. Caminin avlusunda oturan yaşlı bir amca buna “Gel ben seni içeriye götürüyüm. Orada dua et.” anlamında şeyler söylüyor. Kadının önüne düşüyor. İçeriye giriyorlar. Türbeye giriyorlar. Merdivenlerden mezarın alt katına iniyorlar. Kadın duasını ediyor, niyetini söylüyor ve çıkıyor. Kadının çocuğu oluyor. Aradan zaman geçince kadın bu sefer çocuğu da alıp Baba Hızır hazretlerini ziyaret ediyor. Sorup soruşturuyor. Ortada ne o yaşlı amca var ne de alt kısmına merdivenle inilen bir mezar.

Bütün bunlar köylülerin Baba Hızır hazretlerine gönülden bağlanmasına yardımcı olmuş. Üzerine gidilirse daha bir sürü anlatının ortaya çıkacağı belli. Bu son anlatıdaki kadının gelip gitmesine ve anlattıklarına bana bunları nakleden abla bizzat şahit olmuş.

Caminin önündeki Şih Veli türbesini sordum. Yaşadığı yıllar için türbe üzerinde 1791-1884 yazıyordu. Nispeten yılın bir dönem. Bu camide imamlık yapan bir hoca olduğunu söyledi. Bir de köyün yukarı kısmında orman içinde yağmur duasına çıkılan bir yer varmış. Sanırım orada da bir yatır gibi bir şey varmış. Adını sordum yatırın. Onunla ilgili abla bir şey diyemedi.

Babahızır Köyü, daha birçok zenginliği içerisinde barındırıyor. Diğer köylerimiz gibi burası da kapalı bir mücevher kutusu gibi. Sadece köy istedikçe onun derin ve saklı güzelliğini görmemiz mümkün olabilir.

Ek-4

BUGÜN HİDİRELLEZ

Bugün Hıdırellez. Sebebini tam bilemesem de dün akşam içim bir coşkuyla doluverdi. Bolu'nun Baba Hızır ve Hızır inancı etrafında gelişen kültürünü düşündüm uzun uzun. Daha önce Hıdırellez'le ilgili yazdığım yazılara baktım. Bunları sosyal medyada paylaştım yeniden. Odamda pencereyi açıp Hıdırellez havasının içeriye dolmasını istedim.

Sakin bir akşam vardı dün. Aynı zamanda ay tutulması olacaktı. Biraz suyun sesini ve tabiatın sessizliğini dinledim. Eski kültürümüzde gün, akşamdan başlarmış. Ben de Hıdırellez'in akşamüzeri başladığını düşündüm. Bir bilgiden ziyade içime dolan hisler böyleydi. Hıdırellez'in coşkusu beni sarmıştı. O neşe ve coşkuyla dışarıya çıktım. Hava iyice karardığı hâlde yollarda ve tarla kenarlarında bir müddet yürüdüm. Ulusu'yu dinledim. Sebebini pek bilemediğim ama içimde hissettiğim bir huzur vardı. Bu belki de Hıdırellez gününde insana verilen bir coşkuydu bu. Bulutlarla kaplı göğe ve tarlalara baktım uzun uzun.

Bolu şu akşam üzeri o muhteşem tabiatının türlü güzelliklerini hemen her yerde hissettiriyordu. Zaten bahar kendini hissettireli çok olmuştu fakat Hıdırellez'de başka bir şey vardı. Yürüdükçe atalarımızın onu neden coşkuyla kutladıklarını düşündüm. Hızır ve İlyas peygamberler bugün bir araya geliyor, deniyordu. Öteden beri isimler ve semboller etrafında gelişen anlamı irdeliyor bu gönül. Acaba bize atalarımız neyi anlatmak istiyorlardı bununla? Bunun üzerine düşündüm biraz. Belki de

insana sunulan mânevî bir imkândan söz ediyorlardı, aradığı huzurun bahara bürünmüş bir hâliydi bu. Öyle ya Hızır ve huzur birbirinden ne kadar farklı olabilirdi! İkisi de insana mutluluk getirmiyor muydu?

Hızır'ın gezdiği yerde ot biter, demiş atalarımız. Öyleyse bugün yeryüzüne bereket yağacak, demek oluyordu Hıdırellez. Bugün elde edilen çiğ tanelerinin sütü mayalayacağına inanılıyordu. Hatta sütlerin kendi kendisine mayalandığından bahsediliyordu. Bunun da alınıp yıl boyunca bereket olsun diye yemeklere azar azar konduğu ifade ediliyordu. Gül dibine gömülen küçük küplerle dilek tutuluyordu.

Sözün özü bugün bereket dolu bir gün Türk milletine göre. Türkün yaşadığı her yerde Hıdırellez büyük bir coşkuyla kutlanıyordu. O şarkılarla karşılanıyordu. Sosyal medyada gezinirken Gagavuz Türklerinin o güzelim Hezellez (Hıdırellez) şarkısına tesadüf etmişim. Tek kelimeyle muhteşemdi. Onu dinledim, sözlerini düşündüm.

Bugün Hıdırellez. Bu güzel günü Bolu'da yaşıyorum. An-nemi aradım. Eskiden Hıdırellez'le ilgili bizim köyde neler yapıldığını merak ettim. "Fasulyeler ocaklanıyordu!" dedi. Yani fasulyelerin dibi kazılıyor, bunların dibine çalı veya çangal dediğimiz değnekler dikiliyormuş. Yıl boyunca bunlar çok fazla fasulye veriyormuş. Yani oldukça bereketli oluyormuş. Sonra Akkaya taraflarında Alevî kardeşlerimizin Hıdırellez etkinliklerinden ve bizim köylülerin onları seyrettiğinden söz etti.

Sözün özü Türklüğün kadim zamanlarda büyük bir coşkuyla kutladığı Hıdırellez geldi çattı. O bereketiyle geldi. Coşkusu ve huzuruyla geldi. Tıpkı Nevruz gibi Hıdırellez de bizim tabiattaki güzelliklerin, yazın gelişinin bir şükranesiydi.

Bolu'da "Hıdırellez'de dağda taşta kış kalmaz!" denirmiş. Artık bundan böyle kış geçti ve yaz geldi. Şimdi bütün bir coşkuyla ilkyazı hissedeceğiz beraber. Bu sebepten ilkyazın gelişini dağın taşın ve insanların kutladığı bugünde biz de bu sevince iştirak etmeliyiz hep beraber. Hava nasıl olursa olsun bugünümüzü bir akarsu kenarında, çiçeklerle, böceklerle, kuşlarla, yeşillikle hemhal olarak geçirmeliyiz. Tıpkı atalarımızın yaptığı gibi... Onların sevincini hissetmeli, bu mutluluğu beraber yaşamalıyız. Hıdırellez bizim coşkumuz, sevincimiz olmalı.

Bugün Türkiyemiz ve Türklük için iyi niyetlerde bulunalım. Yerin ve göğün sevincine dualarımızla katılalım. Bu sevinci hep birlikte yaşayalım. Çünkü bugün Hıdırellez, bugün sevinç ve coşku günü. Bizler bu sevinci Hızır ve İlyas peygamberlerin bulunduğu bu muhteşem günde birlikte yaşarsak belki hep beraber mânevî nasiplerle dolup taşarız. Yeryüzüne türlü nimetlerin dolduğu Hıdırellez'de Yaradan'dan bol bol iyilik, muhabbet ve güzellik dileyelim. Çünkü bugün Hıdırellez.

Ek-5

DÖRTDİVAN ve MENGEN'DE BİR HİDİRELLEZ GÜNÜ

Sabah çok erken uyandım. Hıdırellez sabahının temiz havası serin serin içeriye doluyordu. Bugünü ve Hıdırellez'in coşkusunu çocuklarımla geçirmeye niyetlendim. Dörtdivan ve Mengen'deki Baba Hızır makamlarını ziyâret edip yeşilin bol olduğu yerlerde ve akarsu kenarlarında bol bol vakit geçirmeyi istiyordum yavrularla. Bolu'da yaşıyorduk. Neresi yeşil değildi ki! Nitekim sabah bir müddet çalıştım. İçimdeki coşkuyu yazarak sakinleştirdim. Akabinde Tunahan'la sözleşip hazırlık yaptık. Ben dışarı erken çıktım. Yağmur yağıyordu. Hıdırellez bereketiyle gelmişti. Yolda bir müddet yürüdüm. Yağan yağmurda biraz ıslandım. Sonra Tunahan gelince Dörtdivan Çavuşlar Camii'nde bulunan Baba Hızır makamını ziyaret ettik. Ardından fırına gidip ekmek ve açma aldık. Sonra Kartalkaya yolu üzerinde Ulusu'yun yanındaki açık alana gittik. Biraz sonra hava açıldı. Güneş kendini gösterdi. Biz de Ulusu'yun yanında soframızı kurduk. Güzel bir kahvaltı yaptık. Ulusu'yun, kuşların sesi ve yeşilin göz dolduran manzarası hep beraber bugünün Hıdırellez olduğunu fısıldıyor gibiydi. Bir müddet sonra Ahmed Furkan'la Elif Nisa aradı. Onları almamı istiyorlardı. Onları almaya gittim. Lojmanın orada bir karışıklık vardı. Arabalar gidip geliyordu. Bizimkiler de minibüs durağına geçmiş. Onları oradan aldıktan sonra piknik yaptığımız yere geldik. Tuna orada bizi bekliyordu. Çocuklar da gelince burada çok güzel vakitler geçirdik. Bol bol yürüdük, ayaklarımızı suya soktuk.

Eğlenceli, tatlı ve derin vakitlerdi. Saat on ikiye doğru Dörtdivan merkeze geldik. Markete girdik. Alışveriş yaptıktan sonra Mengen'deki Baba Hızır makamına doğru yola çıktık. Yolda Elif Nisa epey mızırlandı. Parmağını cama sıkıştırmıştı. Bir de öğretmenevine gidelim diye tutturuyordu. Köye varınca mızırması arttı. Beni çok sinirlendirdi. Neyse ki caminin içine girince rahatladı ve sustu. Oynamaya başladı. Kürsüye ve minbere çıktı. Abisiyle beraber güzelce oynadı. Türbeyi de ziyaret etmiştik. Namaz kıldık. Sonra caminin yanındaki parkta yavrular oyun oynadı. O sırada yağmur atıştırmaya başladı. Yağmur çoğalmadan Baba Hızır köyünü gezelim, dedik. Hep gezdiğim o yol boyunca yürüdük. O geniş düzlüğe geçtik. Yağmur arttı. Hıdırellez olduğu için ıslanalım dedik. Elif Nisa da öyle istiyordu. Islana ıslana arabaya geldik. Akabinde Dörtdivan'a geldik. Ahmed Furkan Baba Hızır Köyü'nü çok sevmişti. Buraya bir daha gelelim diyordu.

Bugün Hıdırellez. Biz de elimizden geldiği kadar bugünü coşkuyla yaşamaya çalıştık. Tabiatın coşkusuna içimizdeki heyecanla katıldık. Çocuklarımın da olması çok güzel oldu bizim için. Böylece Bolu'nun iki güzel ilçesi Dörtdivan ve Mengen'de Hıdırellez'i hem Baba Hızır makamlarını ziyaret ederek hem de yeşillikler içerisinde idrak ettik.

Ek-6

HIZIR'IN GEZDİĞİ YERLER

Bu güzel diyara Hızır uğramış. Hızır yanında huzuru da getirmiş buraya. O mübarek Hıdırellez gününde ne olmuşsa olmuş, toprak, dağ ve taş yeşile bürünmüş. O her türden yeşillik, yeri göğü sarmış.

İnsan her çiçeği izlemek ve koklamak istiyor yürürken. Fakat buna imkân var mı! Onun yerine birinin yanında durup her birine olan gönül borcunu ödemek istercesine bir ota, bir çiçeğe bakakalıyorum. İnsan bu yerlere, bu güzelliğe Hızır'ın uğradığını düşünmeyip de ne yapsın! Bu sefer onu bir mânâ olarak düşünen kimselere hak vermek gerekiyor. Çünkü rivayete göre Hızır ve İlyas peygamberler Hıdırellez'de buluşuyor. Halk buna gönülden inandığına göre, acaba burada gizlenen mânâ nedir, diye sormak ve düşünmek gerekmez mi? İşte bu canlılık, doğadaki bu hayatiyet aslında yeşillik demek olan ve bu hayatiyeti temsil eden Hızır'ın manasının görünen yüzü değil de nedir! Başkaları onları ete kemiğe bürünüp de görünen kimseler olarak yorumlayabilir fakat gönlüm ısrarla onların bir mânâ olduğunu söylüyor. Mânâyı şekilden yola çıkıp yorumlamamız isteniyorsa bizden, görünen kalıbın ve kelimelerin mutlak hakikat olduğunu nasıl kabul edeceğiz?

İnsan kelimelerin eskidiğini ve anlamın kendiliğinden ortaya çıktığını görecektense kadar uzun yaşamıyor. Kelimeler, semboller, işaretler üzerinde düşünüp duralım diye bizi bekliyor. Hâlbuki hayatın bütün kutsalları sembollerle ve kelimelerle konuşuyor bizimle. İnsanlık bilmediği bir lisanı dinleyip de an-

ladığını zanneden kimselerin gaffeti içerisinde. Hâlbuki gönüller, anlaşılmayan, yaşanmayan ve yorumlanmayan dinin, bilginin, sembollerin ve hayatın içinde boğuluyor artık.

Aynen bu şeyler gibi Hızır kelimesine gizlenen o derin manayı bulup çıkarmamız isteniyor bizden. Bunu yapabilirsek eğer belki o zaman her günümüz bir Hıdırellez olur.